

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

การพัฒนาระบบจัดการคุณภาพกลุ่มข้าวกล้องงอกโดยการมีส่วนร่วม
ของชุมชนบ้านไหล่หิน อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง
The quality development of Germinated Brown Rice Group
by Community Participatory, Li hin Sub – district,
Ko kha District, Lampang Province.

โดย

ดร.พอใจ สิงหนेत्र และคณะ

กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2558

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

การพัฒนาระบบจัดการคุณภาพกลุ่มข้าวกล้องงอกโดยการมีส่วนร่วม
ของชุมชนบ้านไหล่หิน อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง

The quality development of Germinated Brown Rice Group
by Community Participatory, Li hin Sub – district,
Ko kha District, Lampang Province.

โดย

คณะผู้ร่วมวิจัย :	1. ดร.พอใจ สิงหนตร	คณะวิทยาการจัดการ
	2. นางสาวนุสรุา แสงอร่าม	คณะวิทยาการจัดการ
	3. นายวัลลภ สิงหราช	คณะวิทยาการจัดการ
	4. นางอัสดา บินโซดาโอ๊ะ	คณะวิทยาการจัดการ

ชุดโครงการ “การบูรณาการทุนทางสังคมเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ตำบลไหล่หิน
อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง”

สนับสนุนโดย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) และมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2557

กิตติกรรมประกาศ

โครงการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาระบบจัดการคุณภาพกลุ่มข้าวกล้องงอกโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านไหล่หิน อำเภอกะลา จังหวัดลำปาง” ได้เริ่มดำเนินการวิจัยภายใต้โครงการ “การบูรณาการทุนทางสังคมเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ตำบลไหล่หินอำเภอกะลา จังหวัดลำปาง” ซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการพัฒนาระบบงานวิจัยและเพิ่มประสิทธิภาพการด้านการวิจัยให้กับนักวิจัยรุ่นใหม่ ที่มีประสบการณ์การทำงานวิจัยไม่มาก

ทีมผู้วิจัยใคร่ขอขอบพระคุณหน่วยงานที่อยู่เบื้องหลังที่คอยสนับสนุนให้งานวิจัยนี้สำเร็จด้วยดี ได้แก่ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง ซึ่งให้การสนับสนุนด้านการบริหารจัดการ ให้ความรู้ในการวิจัยเชิงพื้นที่ แนะนำแนวทางในการดำเนินการวิจัย และให้คำปรึกษาด้านการดำเนินงานวิจัย ขอขอบพระคุณสถาบันวิจัย มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง ที่สนับสนุนงบประมาณและคอยกำกับติดตามการดำเนินงานวิจัยจัดหาผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อให้คำแนะนำที่ดีในการดำเนินงานวิจัย ขอขอบพระคุณสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ที่สนับสนุนงบประมาณในการทำวิจัยครั้งนี้ และขอขอบพระคุณสมาชิกกลุ่มข้าวกล้องงอก ตำบลไหล่หิน ประชาชน ผู้นำชุมชน และหน่วยงานท้องถิ่น ตำบลไหล่หินที่ให้ความร่วมมือในการดำเนินงานวิจัยเป็นอย่างดี

ข้อผิดพลาดอันใดที่เกิดขึ้นในระหว่างการทำงานวิจัย ผู้วิจัยขออภัยไว้ และจะปรับปรุงพัฒนาในการดำเนินการวิจัยต่อไป

คณะผู้วิจัย

14 กุมภาพันธ์ 2558

ชื่อเรื่อง การพัฒนาระบบจัดการคุณภาพกลุ่มข้าวกล้องงอกโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน
บ้านไหล่หิน อำเภอกะเคา จังหวัดลำปาง

ชื่อผู้วิจัย ดร.พอใจ สิงหนตร และคณะ

ประเภทผลงานวิจัย ผลงานวิจัยด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน

บทคัดย่อ

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. เพื่อพัฒนาคุณภาพกลุ่มข้าวกล้องงอกโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน และ 2. เพื่อจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ภูมิปัญญาข้าวกล้องงอกบ้านไหล่หิน อ.กะเคา จ.ลำปาง กลุ่มเป้าหมายได้แก่กลุ่มผู้ประกอบการการผลิตข้าวกล้องงอก จำนวน 1 แห่ง มีผู้ให้ข้อมูลทั้งหมด 15 คน โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน รวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ จัดกระบวนการกลุ่มย่อย และจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพข้าวกล้องงอกและการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ภูมิปัญญาข้าวกล้องงอก

ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มข้าวกล้องงอกบ้านไหล่หิน มีการกำหนดบทบาทหน้าที่ของกลุ่มไว้อย่างชัดเจน แต่สมาชิกกลุ่มยังไม่ทราบถึงบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบของตน สมาชิกกลุ่มจึงร่วมกันหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาด้านการบริหารจัดการกลุ่มโดยการแบ่งลักษณะและประเภทของงาน การกำหนดรายละเอียดของงานแต่ละงาน หน้าที่ความรับผิดชอบ ขอบข่ายงาน ให้มีความละเอียดและชัดเจนมากขึ้น ด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ข้าวกล้องงอก กลุ่มมีความต้องการและสนใจที่จะพัฒนาการผลิต และการพัฒนาคุณภาพข้าวกล้องงอก เพื่อให้ผลผลิตที่ได้รับเป็นที่ยอมรับและมีมาตรฐาน จึงได้จัดอบรมเพื่อให้ความรู้เรื่องการพัฒนาการผลิตและการพัฒนาคุณภาพข้าวขึ้น และขอเข้าสู่โครงการระบบการจัดการคุณภาพข้าว (GAP) ด้านการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ภูมิปัญญาเรื่องข้าว ได้มีการจัดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่องข้าวร่วมกับคนในชุมชน กลุ่มเยาวชน นักเรียน นักศึกษา สมาชิกกลุ่มข้าวกล้องงอก ส่วนใหญ่มีความเห็นว่าควรจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ภูมิปัญญาเรื่องข้าวในวัดป่าชัยมงคล การจัดตั้งศูนย์เบื้องต้นประกอบไปด้วยส่วนของการเล่าเรื่องราวความเป็นมาของข้าว การจัดแสดงชุดเครื่องมือหรืออุปกรณ์ที่ใช้ในการทำ แผนภาพแสดงขั้นตอนการปลูกข้าว คุณประโยชน์ของข้าวกล้องงอก และส่วนการแสดงผลภาพถ่ายเรื่องราวเกี่ยวกับข้าว

ทั้งนี้การขับเคลื่อนการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ได้อาศัยความร่วมมือของผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย เพื่อให้ศูนย์เรียนรู้ภูมิปัญญาเรื่องข้าวรู้เป็นแหล่งในการสืบสาน เผยแพร่ ความเป็นมาของข้าวให้เป็นที่รู้จักจากรุ่นสู่รุ่นต่อไป แต่การจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาข้าวในครั้งนี้ไม่สามารถดำเนินการได้ทันตามกรอบระยะเวลาที่กำหนดไว้ เนื่องจากอาคารที่ตั้งศูนย์การเรียนรู้นั้นไม่เหมาะสม ปะปนอยู่กับโรงครัว และไม่มียุทธศาสตร์ที่เหมาะสมในการจัดแสดงเครื่องมือหรืออุปกรณ์ที่ใช้ในการทำนาของศูนย์การเรียนรู้ รวมถึงการขาดงบประมาณในการดูแลรักษาพื้นที่ศูนย์การเรียนรู้ และค่าใช้จ่ายในด้านสาธารณูปโภคต่างๆ

คำสำคัญ : การพัฒนาระบบจัดการคุณภาพกลุ่มข้าวกล้องงอก การมีส่วนร่วมของชุมชน

Research Title : Community participatory development system for germinating brown rice quality management at Ban Laihin, Kohkha district, Lampang province

Authors : Dr. Porjai Singhanate et al.

Research Category : Community Participatory Research

Abstract

This study had the objectives to 1. Develop community participatory germinating brown rice quality group and 2. Set up Ban Laihin Germinating Brown Rice Wisdom Learning Center, Kohkha district, Lampang province. The target group was a germinating brown rice production practitioner group. There were 15 informants using the community participatory process. Data collections were by interviews, small group process and learning exchange forum concerning germinating brown rice quality development and setting up germinating brown rice wisdom learning center.

The results of the study found the Laihin germinating brown rice group had specified the group's roles and duties clearly but the group members did not know their own roles, duties and responsibilities. So the group members found the guidelines together to solve the management and administration of the group by dividing the aspects and types of the work, specifying clearer the details of each work, duty, responsibility and scope in more details.

The germinating brown rice product development: The group wanted and was interested to develop the production and development of germinating brown rice so the product could be well accepted with a high standard so they had a training to learn how to develop the production and quality and asked to join in the rice quality management system (GAP).

The Set up of Rice Wisdom Learning Center: There was a rice learning exchange with people in the community, youth group, pupils, students etc. Most members thought they should set up the learning center in Wat Paa Chaimonkol. The center at first would consist of the part telling the story of rice, displaying tools and equipment used in rice growing, rice planting scheme, benefits of germinating brown rice and pictures concerning rice.

The drive to set up the learning center needed and involved every concerned person to make the rice learning center a source to continue, transfer and disseminate knowledge about the story of rice to the next generation. But the set up of the center was not complete within the specified timeframe because the center was not in a suitable building. It was together with the kitchen and did not have appropriate rice growing equipment and tools to display. It also lacked sufficient budget to upkeep the center and pay for the cost of water and electricity.

Keywords : Development of germinating brown rice quality management system, community participation

บทสรุปผู้บริหาร

รายงานการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาระบบจัดการคุณภาพกลุ่มข้าวกล้องงอกโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านไหล่หิน อำเภอกะเคา จังหวัดลำปาง” เพื่อให้ได้ทุนชุมชนสู่เศรษฐกิจสร้างสรรค์ ที่เกิดจากความเข้มแข็งของกลุ่มอาชีพผลิตข้าวกล้องงอก โดยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อ 1. เพื่อพัฒนาคุณภาพกลุ่มข้าวกล้องงอกโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน และ 2. เพื่อจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ภูมิปัญญาข้าวกล้องงอกบ้านไหล่หิน อ.กะเคา จ.ลำปาง ขอบเขตของโครงการวิจัย คือ ด้านขอบเขตด้านพื้นที่ คือ บ้านไหล่หินตะวันตก หมู่ 6 ตำบลไหล่หิน อำเภอกะเคา จังหวัดลำปาง ด้านขอบเขตเนื้อหาการศึกษา ประกอบด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน การสร้างความร่วมมือกับชุมชน โดยใช้ “บวร” บ้าน วัด โรงเรียน และมหาวิทยาลัย ซึ่งเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ในชุมชน แนวคิดในการพัฒนาชุมชน (Learning in the Community) และระบบการจัดการคุณภาพ GAP และด้านขอบเขตด้านประชากร คือ สมาชิกกลุ่มข้าวกล้องงอก ชุมชน นักเรียน นักศึกษา วัด และภาคีที่เกี่ยวข้อง ต.ไหล่หิน อ.กะเคา จ.ลำปาง ทางด้านประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ สามารถแบ่งออกเป็นด้านๆ ดังนี้

ด้านความรู้

1. บทเรียนจากการเรียนรู้ กระบวนการวิจัยทำให้เกิดกลไกและการเชื่อมโยงองค์ความรู้ใหม่ นำไปสู่การปฏิบัติ จะทำให้เกิดองค์ความรู้ในทึมนักวิจัยจากการลงพื้นที่ วิเคราะห์ศักยภาพและการดำเนินการของกลุ่มอาชีพ โดยใช้การมีส่วนร่วมเป็นเครื่องมือในการดำเนินการเสริมสร้างความเข้มแข็งของการรวมกลุ่มของทีมนักวิจัย ผู้ร่วมวิจัย ซึ่งเป็นบุคคลในท้องถิ่น เกิดเป็นองค์ความรู้ วิธีการ แนวปฏิบัติ และแนวทางในการแก้ปัญหา โดยผ่านกระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วม

2. ผลการเปลี่ยนแปลงภายหลังงานวิจัยที่เกิดขึ้นอาจจะมีผลกระทบทางบวก คือ องค์ความรู้ที่เกิดขึ้นในตัวนักวิจัย และกลุ่มอาชีพในชุมชน และด้านการเปลี่ยนแปลง ในการนำองค์ความรู้ที่ได้รับไปใช้ประโยชน์เพื่อการพัฒนา และการดำเนินงานของกลุ่มให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นรวมทั้งเกิดเครือข่ายการเรียนรู้

ด้านผลผลิต

1. ผลิตภัณฑ์ข้าวกล้องงอกได้รับมาตรฐาน “GAP”
2. หลังผ่านกระบวนการรับรองคุณภาพ GAP กลุ่มสามารถสร้างรายได้จากการพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์
3. สมาชิกกลุ่มมีความรู้เรื่องการบริหารจัดการและการพัฒนาคุณภาพ
4. ชุมชนเกิดความร่วมมือ ความสามัคคี การมีส่วนร่วมในชุมชน ส่งผลให้ชุมชนคิดเป็น ทำเป็น แก้ไขปัญหาเป็น และเกิดชุมชนเข้มแข็ง
5. เกิดศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาเรื่องข้าว บ้านไหล่หิน

6. อนุรักษ์ภูมิปัญญาอาชีพท้องถิ่น

ด้านการพัฒนา

หน่วยงานหรือองค์กรภาครัฐสามารถใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงานในการจัดโครงการหรือกิจกรรมที่เชื่อมโยงกับแผนพัฒนา ตลอดจนการนำเสนอและจัดสรรงบประมาณขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่จะทำการขับเคลื่อนกลุ่มอาชีพในชุมชน เกิดแนวคิดที่จะพัฒนาและยกระดับกลุ่มอาชีพอื่นๆ ให้มีสมรรถนะสูงขึ้น สามารถเลี้ยงตนเองได้อย่างยั่งยืนมีความเชื่อมโยงการทำงานร่วมกับเครือข่ายอื่นๆ เพื่อสร้างคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน

ชุมชนบ้านไหล่หิน เป็นชุมชนหนึ่งที่มีต้นทุนทางสังคมที่หลากหลาย ทั้งนี้จากการศึกษาบริบทชุมชนบ้านไหล่หิน ตำบลไหล่หิน อำเภอกะลา จังหวัดลำปาง พบว่าตำบลไหล่หินมีความโดดเด่นในเรื่องทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรมประเพณี วัดที่เป็นศูนย์รวมทางจิตใจของคนในชุมชน และการรวมกลุ่มภายในชุมชนเพื่อสร้างอาชีพ ฯลฯ จากการลงพื้นที่และสัมภาษณ์คนในชุมชนพบว่าบ้านไหล่หินมีกลุ่มอาชีพที่มีความต้องการการพัฒนาในด้านการบริหารจัดการกลุ่ม ด้านการบัญชี และด้านการบริหารจัดการ ตลอดจนความรู้ในด้านต่างๆ เช่นกลุ่มทอผ้า กลุ่มตัดเย็บเสื้อผ้า และกลุ่มข้าวกล้องงอก ทั้งนี้สมาชิกกลุ่มดังกล่าวเป็นคนกลุ่มเดียวกัน และจากการประชุมกลุ่มย่อยสมาชิกกลุ่มมีความต้องการพัฒนาและผลักดันกลุ่มข้าวกล้องงอกบ้านไหล่หินให้มีความชัดเจนในการบริหารจัดการ การพัฒนาผลิตภัณฑ์สู่มาตรฐาน และมีความต้องการสร้างแหล่งเรียนรู้ภายในชุมชนเพื่อให้นักเรียน นักศึกษา คนในชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เข้ามาเรียนรู้เรื่องการปลูกข้าว กระบวนการผลิตข้าวกล้องงอก การสีข้าว ประโยชน์ของข้าวกล้องงอก ฯลฯ โดยสร้างเป็นเรื่องราวเพื่อให้ความรู้แก่บุคคลทั่วไป

ผลการศึกษา

กระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพกลุ่มข้าวกล้องงอก โดยมีกระบวนการ 2 ระดับ คือ

1. ด้านการบริหารจัดการกลุ่ม

กลุ่มข้าวกล้องงอกบ้านไหล่หิน มีการกำหนดบทบาทหน้าที่ของกลุ่มไว้อย่างชัดเจน แต่สมาชิกกลุ่มยังไม่ทราบถึงบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบของตน ขอบข่ายหน้าที่ความรับผิดชอบ ความรับผิดชอบในการดำเนินงานขึ้นอยู่กับบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ซึ่งส่งผลให้การดำเนินงานบางอย่างของกลุ่มข้าวกล้องมีความล่าช้าและเกิดข้อผิดพลาด

จากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่องการบริหารจัดการกลุ่ม บทบาทหน้าที่ และความรับผิดชอบของสมาชิกกลุ่มข้าวกล้องงอก ร่วมวิเคราะห์ถึงปัญหาที่ผ่านมาของกลุ่ม เพื่อร่วมกันหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาด้านการบริหารจัดการกลุ่ม สมาชิกกลุ่มจึงร่วมกันหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาการบริหารจัดการกลุ่มโดยการแบ่งลักษณะและประเภทของงาน การกำหนดรายละเอียดของงานแต่ละงาน หน้าที่

ความรับผิดชอบ ขอบข่ายงาน ให้มีความละเอียดและชัดเจนมากขึ้น ตลอดจนการสร้างความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของสมาชิกกลุ่มข้าวกล้องงอกให้มีความเข้าใจที่ตรงกัน

ภายหลังจากที่สมาชิกกลุ่มได้ร่วมกันแบ่งลักษณะและประเภทของงาน กำหนดรายละเอียดของงาน พบว่าสมาชิกกลุ่มข้าวกล้องงอกทราบถึงหน้าที่ที่ตนเองต้องรับผิดชอบ มีการกระจายหน้าที่ไปยังสมาชิกกลุ่มตามความสามารถของสมาชิกกลุ่ม ทำให้การดำเนินงานมีความชัดเจนมากขึ้น

2. ด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ข้าวกล้องงอก

ข้าวกล้องงอกของกลุ่ม มีประเด็นที่ควรได้รับการพัฒนา คือ การได้รับการรับรองเรื่องคุณภาพข้าว ทั้งนี้เนื่องจากกลุ่มมีความต้องการและสนใจที่จะพัฒนาการผลิต และการพัฒนาคุณภาพข้าว เพื่อให้ผลผลิตที่ได้รับเป็นที่ยอมรับและมีมาตรฐาน

จากการอบรมเพื่อให้ความรู้เรื่องการพัฒนาการผลิตและการพัฒนาคุณภาพข้าว ข้อกำหนดของระบบการผลิตข้าว (GAP) และการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่ระบบการจัดการคุณภาพข้าว (GAP) พบว่า สมาชิกกลุ่มข้าวกล้องงอกให้ความสนใจในเรื่องการพัฒนาการผลิตข้าว และมีความพร้อมเพื่อเข้าสู่ระบบการจัดการคุณภาพข้าว (GAP) และสมาชิกกลุ่มมีความสนใจในการสมัครและส่งรายชื่อเพื่อขอการรับรองการจัดการคุณภาพข้าว (GAP) การติดตามผลการดำเนินงานด้านระบบการจัดการคุณภาพข้าวของกลุ่มข้าวกล้อง พบว่ากรมการข้าว ได้เข้ามาติดตาม กำกับ ตรวจสอบ แปลงนา อย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ทางกลุ่มอยู่ระหว่างดำเนินการขออนุญาตจัดการคุณภาพข้าว GAP ต่อไป

กระบวนการขับเคลื่อนการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้เรื่องข้าว

1. ด้านการมีส่วนร่วมในการสืบสานภูมิปัญญา

ด้านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภูมิปัญญาเรื่องข้าวกล้องงอก มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของคนในชุมชน กลุ่มเยาวชน นักเรียน นักศึกษา โดยใช้วิธีต่อไปนี้

- การใช้ Story Telling โดยกำหนดให้กลุ่มเยาวชน นักเรียน นักศึกษา ไปสอบถามหรือหาข้อมูลจากสมาชิกกลุ่ม พ่อ แม่ ยาย ย่า ถึงกระบวนการปลูกข้าว หรือกระบวนการได้มาซึ่งข้าวกล้องงอก โดยให้สมาชิกกลุ่ม พ่อ แม่ ยาย ย่า ผู้รู้เป็นคนเล่าเรื่อง และวิธีการปลูกข้าวแก่เยาวชน ว่ามีขั้นตอนหรือกระบวนการอย่างไร

- เยาวชนแต่ละกลุ่มทำหน้าที่ในการถอดความรู้เรื่องกระบวนการปลูกข้าวที่ได้รับจากผู้รู้ โดยเขียนออกมาเป็นขั้นตอนหรือกระบวนการปลูกข้าว

- เยาวชน นำเสนอความรู้ที่ได้รับเรื่องกระบวนการปลูกข้าวจากผู้รู้ ตลอดจนร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่องภูมิปัญญาข้าวร่วมกัน

- สมาชิกกลุ่ม พ่อ แม่ ยาย ย่า ร่วมกันสรุปองค์ความรู้เรื่องข้าว เพื่อสร้างความเข้าใจให้แก่กลุ่มเยาวชน

2. ด้านการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ภูมิปัญญาเรื่องข้าว

การจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ภูมิปัญญาเรื่องข้าวในเบื้องต้นนั้นประกอบด้วย ส่วนของการเล่าเรื่องราวความเป็นมาของข้าว การจัดแสดงชุดเครื่องมือหรืออุปกรณ์ที่ใช้ในการทำนา แผนภาพแสดงขั้นตอนการปลูกข้าว คุณประโยชน์ของข้าวกล้องงอก ส่วนการแสดงผลภาพถ่ายเรื่องราวเกี่ยวกับข้าว ฯลฯ ทั้งนี้การขับเคลื่อนการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ผู้วิจัยได้อาศัยความร่วมมือของผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย เพื่อให้เป็นแหล่งในการสืบสาน เผยแพร่ ความเป็นมาของข้าวให้เป็นที่รู้จักจากฐานสู่รุ่นต่อไป

อนึ่งการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาข้าวนั้นไม่สามารถดำเนินการได้ทันตามกรอบระยะเวลาที่กำหนดไว้ เนื่องจากการจัดตั้งศูนย์พบปัญหาและอุปสรรคคือ อาคารที่ตั้งศูนย์การเรียนรู้นั้นไม่เหมาะสม กล่าวคือไม่เป็นสัดส่วนปะปนอยู่กับโรงครัว และไม่มีอุปกรณ์ที่เหมาะสมในการจัดแสดงเครื่องมือหรืออุปกรณ์ที่ใช้ในการทำนาของศูนย์การเรียนรู้ รวมถึงการขาดงบประมาณในการดูแลรักษาพื้นที่ศูนย์การเรียนรู้ และค่าใช้จ่ายในด้านสาธารณูปโภคต่างๆ อีกด้วย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ข
บทสรุปผู้บริหาร	ง
บทที่ 1 บทนำ	
ที่มาและความสำคัญของปัญหา	1
โจทย์ในการวิจัย	6
คำถามในการวิจัย	6
วัตถุประสงค์ในการวิจัย	6
ขอบเขตของโครงการวิจัย	6
ประโยชน์ในการวิจัย	6
นิยามศัพท์ในการวิจัย	7
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
สภาพทั่วไปของตำบลไหล่นหิน	8
ความสำคัญของระบบจัดการคุณภาพ	14
แนวคิดทฤษฎีของการมีส่วนร่วม	19
แนวคิดธุรกิจชุมชน	25
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	33
กรอบแนวคิดในการวิจัย	34
บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย	
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	43
ระเบียบวิธีวิจัย	43
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	44
การรวบรวมข้อมูล	44
การวิเคราะห์ข้อมูล	45
เกณฑ์การแปรผล	46
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	
ด้านการพัฒนาคุณภาพกลุ่มข้าวกล้องงอกโดยการมีส่วนร่วม	37
ด้านกระบวนการขับเคลื่อนการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้เรื่องข้าว	39

	หน้า
บทที่ 5 สรุปและอภิปรายผลการวิจัย	
ด้านการพัฒนาคุณภาพกลุ่มข้าวกล้องงอกโดยการมีส่วนร่วม	42
ด้านกระบวนการขับเคลื่อนการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้เรื่องข้าว	44
บทเรียนจากการดำเนินงาน	45
ปัจจัยที่เอื้อต่อการดำเนินโครงการ	46
ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินโครงการ	46
สรุปสิ่งที่กลุ่มอาชีพข้าวกล้องงอกและทีมวิจัยได้เรียนรู้จากกระบวนการวิจัย	47
ข้อเสนอแนะ	47
บรรณานุกรม	48
ภาคผนวก รูปภาพ	49

บทที่ 1

บทนำ

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ยุทธศาสตร์การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและสังคมให้เป็นรากฐานที่มั่นคงของประเทศ เพื่อมุ่งสู่การพัฒนาอย่างสมดุลยั่งยืนเป็นอีกหนึ่งประเด็นที่ประเทศไทยให้ความสำคัญเป็นอย่างมาก ซึ่งจะต้องให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างทุนของประเทศที่มีอยู่ ทั้งที่เป็นทุนทางสังคม ทุนทางเศรษฐกิจ และทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้มากยิ่งขึ้นและเชื่อมโยงกันเพื่อประโยชน์ในการพัฒนา ทั้งนี้การเสริมสร้างทุนทางสังคมจะเป็นพื้นฐานหลัก โดยต้องเริ่มจากการพัฒนาคุณภาพคนให้เป็นคนที่มีจิตสำนึกสาธารณะและรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงเพื่อนำไปสู่การพัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็งช่วยเหลือเกื้อกูลกันภายในชุมชนและระหว่างชุมชน และเป็นพลังของการพัฒนาประเทศ

ชุมชนเกิดจากการรวมตัวของผู้คนทั้งในชนบทและในเมือง ในหมู่บ้านและระหว่างหมู่บ้าน อำเภอ จังหวัด ในอาชีพหนึ่งหรือในความสนใจร่วมกันของคนหลายอาชีพจากหลายแห่งหลายพื้นที่ การรวมตัวกันดังกล่าวมีทั้งที่เป็นสหกรณ์ วิสาหกิจชุมชน กลุ่มอาชีพ หรือรูปแบบอื่นๆ ที่จัดทะเบียนและไม่ได้จดทะเบียน มีกติกาหลักการและกฎเกณฑ์ของการอยู่ร่วมกัน การเสริมสร้างให้ชุมชนมีการรวมตัวอย่างเข้มแข็งมาร่วมคิดร่วมเรียนรู้สู่การปฏิบัติ มีกระบวนการเรียนรู้และการจัดการองค์ความรู้ในรูปแบบที่หลากหลายตามภูมิสังคมที่เหมาะสมสอดคล้องกับการดำเนินชีวิตบนฐานทรัพยากร ภูมิปัญญา และวิถีวัฒนธรรมชุมชน ด้วยความรอบคอบและระมัดระวัง มีคุณธรรม จริยธรรม มีความรักความเอื้ออาทร มีความสามัคคี เสียสละ มุ่งมั่นที่จะพัฒนาตนเองและผู้อื่น จึงเป็นการอัญเชิญปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 มาเป็นหลักในการดำเนินกิจกรรมร่วมกันของคนในชุมชน เพื่อมุ่งไปสู่ความสุขที่เกิดจากความสมดุลคนในชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ และชุมชนสามารถบริหารจัดการใช้ประโยชน์จากทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางสังคม ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่อย่างมีคุณภาพสอดคล้องเชื่อมโยงกับขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรมชุมชน เพิ่มพูนความสัมพันธ์อันใกล้ชิดทางสังคมระหว่างผู้คนทั้งภายในและภายนอกชุมชน ทั้งนี้การรวมตัวกันอย่างเข้มแข็งของคนในชุมชน นอกจากจะสามารถป้องกันและแก้ไข ปัญหาที่ยากและสลับซับซ้อนโดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหารายได้ไม่เพียงพอรับรายจ่ายที่มีความสำคัญเกี่ยวพันเป็นองค์รวมทั้งในด้านเศรษฐกิจสังคม และการเมืองการปกครอง ซึ่งต้องอาศัยชุมชนที่เข้มแข็งเป็นเสาหลักในการร่วมมือร่วมใจดำเนินการให้หลุดพ้นจากปัญหาดังกล่าวแล้ว ยังช่วยให้ชุมชนสามารถพัฒนาอนาคตของชุมชนได้อีกด้วย

การบริหารจัดการกระบวนการชุมชนเข้มแข็ง ด้วยการส่งเสริมการรวมตัวเรียนรู้ร่วมคิดร่วมทดลองปฏิบัติจริง รวมทั้งการเสริมหนุนกลุ่มที่มีการรวมตัวอยู่แล้วให้เข้มแข็ง เน้นศักยภาพความพร้อม

ของชุมชน เชื่อมโยงกับการทำมาหาเลี้ยงชีพตั้งแต่ระดับปัจเจก ระดับครอบครัวจนถึงระดับชุมชน คำนึงถึงความพอประมาณและความพออยู่พอกินเป็นลำดับแรกก่อนที่จะเชื่อมต่อกับชุมชนและสังคมภายนอก มีกระบวนการจัดการองค์ความรู้อย่างเป็นขั้นเป็นตอน สามารถทำได้หลายวิธีเช่น

1. การส่งเสริมการรวมตัวของคนในชุมชนทำกิจกรรมเพื่อประโยชน์ของชุมชน ในรูปแบบที่หลากหลายที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการทั้งในเชิงพื้นที่หรือประเด็นความสนใจ และเสริมหนุนชุมชนที่มีการรวมตัวเป็นกลุ่มต่างๆ อยู่แล้วให้มีขีดความสามารถในการพัฒนามากขึ้น โดยการเปิดพื้นที่สาธารณะในการจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ผ่านสื่อบุคคล สื่อการศึกษา สื่อท้องถิ่นและสื่อระดับชาติ รวมถึงการปรับปรุงกลไกทางกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ และมาตรการการเงินการคลังเพื่อเอื้ออำนวยให้ภาคส่วนต่างๆ เข้ามาร่วมสนับสนุนการสร้างชุมชนเข้มแข็ง

2. การจัดการองค์ความรู้และระบบการเรียนรู้ของชุมชนอย่างครบวงจร โดย 2.1) พัฒนาฐานข้อมูลชุมชนให้เป็นระบบและปรับให้ทันสมัยอยู่เสมอ ทั้งข้อมูลครัวเรือน ข้อมูลศักยภาพชุมชนในประเด็นต่างๆ อาทิ สถานะของกลุ่มต่างๆ กิจกรรมของชุมชน ทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติ ทุนภูมิปัญญาท้องถิ่นและปราชญ์หรือผู้นำตามธรรมชาติในชุมชน การสืบค้นประวัติศาสตร์ท้องถิ่นและวัฒนธรรมชุมชน เป็นต้น 2.2) จัดให้มีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันในชุมชนอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ ร่วมคิดร่วมทำ ร่วมกำหนดแนวทางและกิจกรรมการพัฒนาของชุมชนที่ยึดหลักการพึ่งพาตนเองด้วยศักยภาพทรัพยากร ภูมิปัญญา วิถีชีวิต วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น โดยนำข้อมูลชุมชนมาวิเคราะห์หาปัญหาและสาเหตุ ค้นหาทางออก นำไปทดลองปฏิบัติจริง มีเครือข่ายการศึกษาดูงานแลกเปลี่ยนเรียนรู้ มีการต่อยอดปรับใช้ประโยชน์ โดยใช้แหล่งทุนในชุมชน อาทิ ธนาคารประชาชน สหกรณ์เครดิตยูเนียน และกองทุนต่างๆ ของหมู่บ้าน/ชุมชน เป็นต้น พัฒนาความต้องการของชุมชนให้เป็นแผนชุมชนไปเชื่อมโยงกับแผนพัฒนาท้องถิ่น แผนยุทธศาสตร์จังหวัด และแผนอื่นๆ ตามความเหมาะสม 2.3) ส่งเสริมให้กลุ่มปราชญ์ กลุ่มแกนนำและผู้รู้ ถ่ายทอดความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นผ่านการเรียนรู้และการจัดการความรู้ในชุมชน โดยเชื่อมโยงความหลากหลายทางชีวภาพและความหลากหลายทางวัฒนธรรมกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่จริง ควบคู่กับการค้นหาผู้นำตามธรรมชาติรุ่นใหม่ที่เข้มแข็ง มีคุณธรรมจริยธรรม มีความเพียร และมีจิตสำนึกต่อส่วนรวมให้เป็นพลังขับเคลื่อนและขยายผลกิจกรรมการเรียนรู้ของชุมชนในวงกว้างและระยะยาว 2.4) สนับสนุนการจัดการองค์ความรู้และการทำวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ที่สอดคล้องกับความหลากหลายของทุนในชุมชน ควบคู่กับการฟื้นฟูความรู้พื้นบ้าน โดยสนับสนุนบทบาทนักวิจัยท้องถิ่นร่วมกับนักวิจัยของสถาบันการศึกษาในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นและเทคโนโลยีอย่างเหมาะสม เช่น การทำเกษตรผสมผสาน และการทำหัตถกรรมพื้นบ้าน เป็นต้น โดยรวบรวมความรู้

ต่างๆ อย่างเป็นระบบ เผยแพร่สู่ชุมชนและมีกระบวนการพัฒนาต่อยอดให้เกิดประโยชน์สู่การพึ่งตนเองและการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน

แนวคิด “บวร” ก็เป็นอีกหนึ่งแนวคิดที่สามารถบริหารจัดการชุมชนเข้มแข็งได้เป็นอย่างดี โดยมีความสัมพันธ์ระหว่าง “บ้าน วัด โรงเรียน” ซึ่งความสัมพันธ์ดังกล่าวมีความเกี่ยวข้องและสัมพันธ์กับสังคมไทยมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เรียกว่าตั้งแต่เกิดจนตายก็ว่าได้ “บ้าน วัด โรงเรียน” หรือที่เรียกสั้นๆ ว่า “บวร” จึงเป็นเหมือนทุนมรดกทางสังคมที่มีมาคู่สังคมไทย ที่ผ่านมามีการนำแนวคิด “บวร” มาปรับใช้สร้างชุมชนให้เข้มแข็ง บริหารจัดการของคนในท้องถิ่นที่ร่วมกันเป็นเจ้าของ โดยพยายามนำองค์กรและสถาบันหลักในชุมชนท้องถิ่นมาเป็นยุทธศาสตร์ในการพัฒนา 3 สถาบัน คือ สถาบันการปกครอง คือ บ้าน สถาบันศาสนา คือ วัด และสถาบันการศึกษา คือ โรงเรียน สถาบันทั้ง 3 จึงมีความสัมพันธ์กันในทางสังคม และเป็นตัวเชื่อมโยงกิจกรรมในชุมชนด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม เข้าไว้ด้วยกัน เพื่อขับเคลื่อนให้สามเสาหลักมาช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาอย่างแท้จริง ฉะนั้น บ้าน วัด โรงเรียน จึงเป็นหน่วยทางสังคมที่มีความสำคัญทั้งหมด วัด มีบ้านและโรงเรียนให้การอุปถัมภ์ ค้ำชู ทำนุบำรุงพระศาสนา บ้านก็มี วัดคอยให้สติ เตือนใจ รวมทั้งจิตวิญญาณและมีโรงเรียนคอยสนับสนุนกิจกรรมในชุมชน โรงเรียน มีวัด ที่ให้การสนับสนุน อบรมสั่งสอนในศีลธรรม และมีบ้านที่คอยให้การสนับสนุน ผู้ที่มีความรู้ความสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ ให้ความรู้ในเรื่องที่เป็นภูมิปัญญาของท้องถิ่นนั้นๆ

จากที่กล่าวมาข้างต้นจึงทำให้หลายๆ หน่วยงานปรับแนวคิดในการพัฒนาชุมชนเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการที่แท้จริง โดยยึดหลักการพัฒนาจากล่างขึ้นบน (Bottom Up) ให้ชุมชนเป็นผู้คิดและมีส่วนร่วมในการทำงานตั้งแต่เริ่มกำหนดนโยบาย จนสิ้นสุดขั้นตอนสุดท้ายในการติดตามประเมินผล การพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ หรือการพัฒนาที่เน้นให้สมาชิกชุมชนรู้จักคิดวิเคราะห์ด้วยเหตุด้วยผล และใช้ความรู้ในการแก้ไขปัญหา พัฒนาศักยภาพในด้านต่างๆ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ในลักษณะของการบูรณาการที่มีการพัฒนาไปพร้อมๆ กัน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม กระบวนการเรียนรู้ และค่านิยมอันดีงาม อาทิเช่น

1. การสร้างความเข้มแข็งแก่เศรษฐกิจชุมชนและพัฒนาวิสาหกิจชุมชน การยกระดับคุณภาพมาตรฐานการผลิต/ผลิตภัณฑ์ การเพิ่มผลิตภาพผลผลิต/ผลิตภัณฑ์ชุมชน การเพิ่มความสามารถในการประกอบอาชีพ และเพิ่มโอกาส/ทางเลือกในการทำอาชีพเสริม ส่งเสริมการรวมกลุ่มเกษตรกรรายย่อยของชุมชนในรูปแบบกลุ่มองค์กรเกษตรกร/วิสาหกิจชุมชน การพัฒนาและเสริมสร้างทักษะ ชีตความสามารถ รวมทั้งหลักการบริหารจัดการที่ดีแก่กลุ่มที่มีศักยภาพและความพร้อมในการผลิตเชิงพาณิชย์เพื่อนำไปสู่การขยายผลในเชิงอุตสาหกรรมระดับสากล ตลอดจนการเชื่อมโยงต่อยอดห่วงโซ่การผลิตถึงขั้นเกษตรอุตสาหกรรม เพื่อให้ผลผลิตและผลิตภัณฑ์มีมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ (Valued Added) โดยราคาต่อหน่วยสูงขึ้น ต้นทุนการผลิตลดลง และหรือรายได้เพิ่มขึ้น รายจ่ายลดลง

2. การเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ที่เน้นการเรียนรู้นอกห้องเรียน เพื่อเพิ่มทักษะและความสามารถของสมาชิกชุมชน ลดช่องว่างทางความรู้ระหว่างชุมชนเมืองและชุมชนชนบท และให้เกิดวัฒนธรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่สอดคล้องกับวิถีชุมชน โดยให้ความสำคัญกับการใช้ชุมชนเป็นฐานของการเรียนรู้ เปิดโอกาสให้เข้าถึงความรู้ในทางตรงได้โดยง่าย ฝึกให้คิดเป็น ทำเป็น รวมทั้งส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างเป็นระบบตลอดกระบวนการ ตั้งแต่การวิเคราะห์ปัญหา การแนะนำ การทดสอบ การสาธิต การตัดสินใจ การยอมรับและการประเมินผล โดยเฉพาะการปฏิบัติร่วมกันในทุกขั้นตอน เพื่อให้เกิดจิตสำนึกร่วมในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาท้องถิ่น

3. การสร้างสมดุลของการใช้ประโยชน์และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน และการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมภายใต้การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น โดยให้ความสำคัญกับการสร้างจิตสำนึกและเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรเพื่อการผลิตอย่างถูกวิธี ประหยัดและมีประสิทธิภาพ สนับสนุนให้ชุมชนมีทางเลือกทำการผลิตทางการเกษตรที่หลากหลาย โดยไม่ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศ

4. การรักษาและเสริมสร้างศักยภาพของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่ภายในชุมชน เน้นการถ่ายทอดและนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ประโยชน์ทั้งต่อการวิจัยพัฒนาต่อยอด และการผลิตแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ โดยการสืบหา พัฒนาระบบการจัดเก็บเพื่อรวบรวมและจัดทำเป็นฐานข้อมูลทางความรู้ตลอดจนสร้างหลักประกันด้านสังคมให้ปราชญ์ชาวบ้าน อาทิ การสนับสนุนเงินทุนในการรักษาและถ่ายทอดภูมิปัญญา สนับสนุนการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมทั้งความหลากหลายของศิลปะและวัฒนธรรมไทยทั้งที่เป็นวิถีชีวิต ค่านิยมที่ดีงาม และความเป็นไทยเพื่อการศึกษา เรียนรู้ ฟันฟู พัฒนาถ่ายทอดและเผยแพร่สู่สังคมโลก

5. การสร้างเครือข่ายและความร่วมมือในการเชื่อมโยงองค์ความรู้ และภูมิปัญญาท้องถิ่นตลอดจนพันธมิตรด้านกิจกรรมการพาณิชย์ระหว่างชุมชนและองค์กรต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน

กิจกรรมการเรียนรู้ที่สัมพันธ์กับการดำรงชีวิตของชุมชนดังกล่าวนี้ ต้องคำนึงถึงพื้นฐานดั้งเดิมหรือมีการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตเฉพาะในส่วนที่ต้องการจะพัฒนาให้ดีขึ้น ไม่ได้เป็นการเปลี่ยนแปลงอาชีพหรือวิถีปฏิบัติทั้งหมดในคราวเดียว หากต้องการจะเปลี่ยนแปลงต้องให้แน่ใจว่าจะเป็นผลดีต่อชุมชนจริงๆ ที่สำคัญคือควรต้องเป็นกิจกรรมการเรียนรู้ที่นอกจากจะเพิ่มพูนสติปัญญาให้เท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงต่างๆ แล้ว ยังควรต้องส่งผลต่อการพัฒนาโดยรวมทั้งที่มีเป้าหมายเป็นผลิตภัณฑ์มวลรวม หรือ การสร้างความกินดี ได้แก่ การสร้างรายได้ การลดรายจ่าย และที่มีเป้าหมายเป็นความพึงพอใจมวลรวม หรือ การสร้างความอยู่ดี ซึ่งได้แก่ความสุขทางจิตใจ อาทิ การมีครอบครัวที่อบอุ่น พร้อมหน้า ได้รับการยอมรับในสังคม การมีวัฒนธรรม ภูมิปัญญาที่ดำรงอยู่อย่างยั่งยืน การมีสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติที่มีคุณภาพและยังคงความอุดมสมบูรณ์ด้วย ขณะเดียวกันก็ต้องไม่ละเลยกิจกรรมที่

สร้างความเข้มแข็งให้กับสังคม เพื่อให้สมาชิกชุมชนมีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน มีความรู้สึกรักหวงแหนผืนแผ่นดินเกิด และมีจิตมุ่งมั่นที่จะพัฒนาชุมชนให้ดียิ่งขึ้น

ชุมชนบ้านไหล่หิน เป็นชุมชนหนึ่งที่มีต้นทุนทางสังคมที่หลากหลาย ทั้งนี้จากการศึกษาบริบทชุมชนบ้านไหล่หิน ตำบลไหล่หิน อำเภอกะลา จังหวัดลำปาง พบว่าตำบลไหล่หินมีความโดดเด่นในเรื่องทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรมประเพณี วัดที่เป็นศูนย์รวมทางจิตใจของคนในชุมชน และการรวมกลุ่มภายในชุมชนเพื่อสร้างอาชีพ ฯลฯ จากการลงพื้นที่และสัมภาษณ์คนในชุมชนพบว่าบ้านไหล่หินมีกลุ่มอาชีพที่มีความต้องการการพัฒนาในด้านการบริหารจัดการกลุ่ม ด้านการบัญชี และด้านการบริหารจัดการ ตลอดจนความรู้ในด้านต่างๆ เช่นกลุ่มทอผ้า กลุ่มตัดเย็บเสื้อผ้า และกลุ่มข้าวกล้องงอก ทั้งนี้สมาชิกกลุ่มดังกล่าวเป็นคนกลุ่มเดียวกัน และจากการประชุมกลุ่มย่อยสมาชิกกลุ่มมีความต้องการพัฒนาและผลักดันกลุ่มข้าวกล้องงอกบ้านไหล่หินให้มีความชัดเจนในการบริหารจัดการ การพัฒนาผลิตภัณฑ์สู่มาตรฐาน และมีความต้องการสร้างแหล่งเรียนรู้ภายในชุมชนเพื่อให้นักเรียน นักศึกษา คนในชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เข้ามาเรียนรู้เรื่องการปลูกข้าว กระบวนการผลิตข้าวกล้องงอก การสีข้าว ประโยชน์ของข้าวกล้องงอก ฯลฯ โดยสร้างเป็นเรื่องราวเพื่อให้ความรู้แก่บุคคลทั่วไป

และจากการสัมภาษณ์สมาชิกกลุ่มเพื่อศึกษาความต้องการที่แท้จริงของกลุ่ม พบว่าสมาชิกกลุ่มมีความต้องการพัฒนาผลิตภัณฑ์ข้าวกล้องงอกเข้าสู่มาตรฐาน โดยการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มและคนภายในชุมชน (ปัจจุบันกลุ่มได้ส่งเสริมให้สมาชิกกลุ่มและคนในชุมชนปลูกข้าวปลอดสารพิษ และรับซื้อข้าวในราคาสูงกว่าราคาตลาด) ข้อสังเกตจากการลงพื้นที่สมาชิกกลุ่มส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ แต่มีความกระตือรือร้นในการพัฒนาและมีความต้องการถ่ายทอดภูมิปัญญาการปลูกข้าวแก่เยาวชน เพื่อสืบทอดภูมิปัญญาดังกล่าวโดยการสร้างแหล่งเรียนรู้เรื่องข้าวกล้องงอกภายในชุมชน

จุดเด่นของผลิตภัณฑ์ข้าวกล้องงอกบ้านไหล่หิน คือเป็นผลิตภัณฑ์ที่ได้รับความนิยมในการบริโภคทั้งภายในชุมชน และภายนอกพิจารณาจากปริมาณการจำหน่ายที่ทางกลุ่มได้รับ อย่างไรก็ตามสมาชิกกลุ่มมีความต้องการพัฒนาผลิตภัณฑ์ข้าวกล้องงอกสู่มาตรฐานเพื่อให้ผลิตภัณฑ์เป็นที่ยอมรับและเป็นผลิตภัณฑ์ที่สร้างชื่อเสียงให้แก่ชุมชนบ้านไหล่หิน ต่อไป (สัมภาษณ์ : สมาชิกกลุ่มวันที่ 23 ตุลาคม 2556)

จากเหตุผลข้างต้น คณะผู้วิจัยจึงมีความสนใจพัฒนาผลิตภัณฑ์ของกลุ่มข้าวกล้องงอกบ้านไหล่หิน ตำบลไหล่หิน อำเภอกะลา จังหวัดลำปาง โดยการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่ม คนในชุมชน นักเรียน นักศึกษา และภาคีที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ่านแหล่งเรียนรู้เรื่องข้าวกล้องงอกภายในชุมชนบ้านไหล่หินต่อไป

โจทย์ในการวิจัย

การพัฒนากระบวนการจัดการกลุ่มข้าวกล้องงอกโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนจะเป็นอย่างไร

คำถามในการวิจัย

1. การพัฒนาคุณภาพกลุ่มข้าวกล้องงอกโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนมีกระบวนการอย่างไร
2. การจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ภูมิปัญญาข้าวกล้องงอกบ้านไหล่หินมีกระบวนการอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนาคุณภาพกลุ่มข้าวกล้องงอกโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน
2. เพื่อจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ภูมิปัญญาข้าวกล้องงอกบ้านไหล่หิน อ.เกาะคา จ.ลำปาง

ขอบเขตของโครงการวิจัย

1. ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ศึกษาในครั้งนี้คือ บ้านไหล่หินตะวันตก หมู่ 6 ตำบลไหล่หิน อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง

2. ขอบเขตเนื้อหาการศึกษา ประกอบด้วยเนื้อหาดังต่อไปนี้

- กระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน
- การสร้างความร่วมมือกับชุมชน โดยใช้ “บวร” บ้าน วัด โรงเรียน และมหาวิทยาลัย ซึ่งเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ในชุมชน
- แนวคิดในการพัฒนาชุมชน (Learning in the Community)
- ระบบการจัดการคุณภาพ GAP

3. ขอบเขตด้านประชากร

สมาชิกกลุ่มข้าวกล้องงอก ชุมชน นักเรียน นักศึกษา วัด และภาคีที่เกี่ยวข้อง ต.ไหล่หิน อ.เกาะคา จ.ลำปาง

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ด้านความรู้

1. บทเรียนจากการเรียนรู้ กระบวนการวิจัยทำให้เกิดกลไกและการเชื่อมโยงองค์ความรู้ใหม่ นำไปสู่การปฏิบัติ จะทำให้เกิดองค์ความรู้ในทีมนักวิจัยจากการลงพื้นที่ วิเคราะห์ศักยภาพและการดำเนินการของกลุ่มอาชีพ โดยใช้การมีส่วนร่วมเป็นเครื่องมือในการดำเนินการเสริมสร้างความเข้มแข็งของการรวมกลุ่มของทีมวิจัย ผู้ร่วมวิจัย ซึ่งเป็นบุคคลในท้องถิ่น เกิดเป็นองค์ความรู้ วิธีการ แนวปฏิบัติ และแนวทางในการแก้ปัญหา โดยผ่านกระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วม

2. ผลการเปลี่ยนแปลงภายหลังงานวิจัยที่เกิดขึ้นอาจจะมีผลกระทบทางบวก คือ องค์ความรู้ที่เกิดขึ้นในตัวนักวิจัย และกลุ่มอาชีพในชุมชน และด้านการเปลี่ยนแปลง ในการนำองค์ความรู้ที่ได้รับไปใช้ประโยชน์เพื่อการพัฒนา และการดำเนินงานของกลุ่มให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นรวมทั้งเกิดเครือข่ายการเรียนรู้

ด้านผลผลิต

1. ผลิตรั้วข้าวกล้องงอกได้รับมาตรฐาน “GAP”
2. หลังผ่านกระบวนการรับรองคุณภาพ GAP กลุ่มสามารถสร้างรายได้จากการพัฒนาคุณภาพผลิตรั้วข้าว
3. สมาชิกกลุ่มมีความรู้เรื่องการบริหารจัดการและการพัฒนาคุณภาพ
4. ชุมชนเกิดความร่วมมือ ความสามัคคี การมีส่วนร่วมในชุมชน ส่งผลให้ชุมชนคิดเป็น ทำเป็น แก้ไขปัญหาเป็น และเกิดชุมชนเข้มแข็ง
5. เกิดศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาเรื่องข้าว บ้านไหล่หิน
6. อนุรักษ์ภูมิปัญญาอาชีพท้องถิ่น

ด้านการพัฒนา

หน่วยงานหรือองค์การภาครัฐสามารถใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงานในการจัดโครงการหรือกิจกรรมที่เชื่อมโยงกับแผนพัฒนา ตลอดจนการนำเสนอและจัดสรรงบประมาณขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่จะทำการขับเคลื่อนกลุ่มอาชีพในชุมชน เกิดแนวคิดที่จะพัฒนาและยกระดับกลุ่มอาชีพอื่นๆ ให้มีสมรรถนะสูงขึ้น สามารถเลี้ยงตนเองได้อย่างยั่งยืนมีความเชื่อมโยงการทำงานร่วมกับเครือข่ายอื่นๆ เพื่อสร้างคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน

นิยามศัพท์ในการวิจัย

1. การมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ หมายถึง การที่ประชาชนหรือชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของตนเองในการจัดการและควบคุมการประกอบธุรกิจข้าวกล้องงอก รวมไปถึงปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในชุมชน เพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีพทางเศรษฐกิจและสังคม และการตัดสินใจต่างๆ เกี่ยวกับการทำธุรกิจที่เหมาะสมและเป็นที่ยอมรับร่วมกัน
2. ระบบการจัดการคุณภาพ หมายถึง ระบบการจัดการคุณภาพด้านการผลิตทางการเกษตรที่สามารถควบคุมระบบการผลิต ให้ผลผลิตมีความปลอดภัย ปราศจากการปนเปื้อนของสารเคมีกำจัดศัตรูพืช จุลินทรีย์ที่ก่อให้เกิดโรคกับคน ถือเป็นการทำการผลิตอย่างเป็นระบบที่สามารถปกป้องความปลอดภัยของผู้ผลิต และผู้บริโภค ภายใต้วความคุ้มทุน มีการใช้ทรัพยากรที่เกิดประโยชน์สูงสุด ไม่ทำให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อม และเกิดความยั่งยืน
3. กลุ่มข้าวกล้องงอก หมายถึง ชุมชนบ้านไหล่หินที่มีความต้องการพัฒนากลุ่มอาชีพข้าวกล้องงอกในด้านการบริหารจัดการกลุ่ม ด้านการบัญชี และด้านการบริหารจัดการ ตลอดจนความรู้ในด้านต่างๆ เพื่อให้สามารถพัฒนาผลิตรั้วข้าวมาตรฐาน GAP และมีความต้องการสร้างแหล่งเรียนรู้ชุมชนเพื่อให้นักเรียน นักศึกษา คนในชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เข้ามาเรียนรู้เรื่องการปลูกข้าว กระบวนการผลิตข้าวกล้องงอก การสีข้าว ประโยชน์ของข้าวกล้องงอก

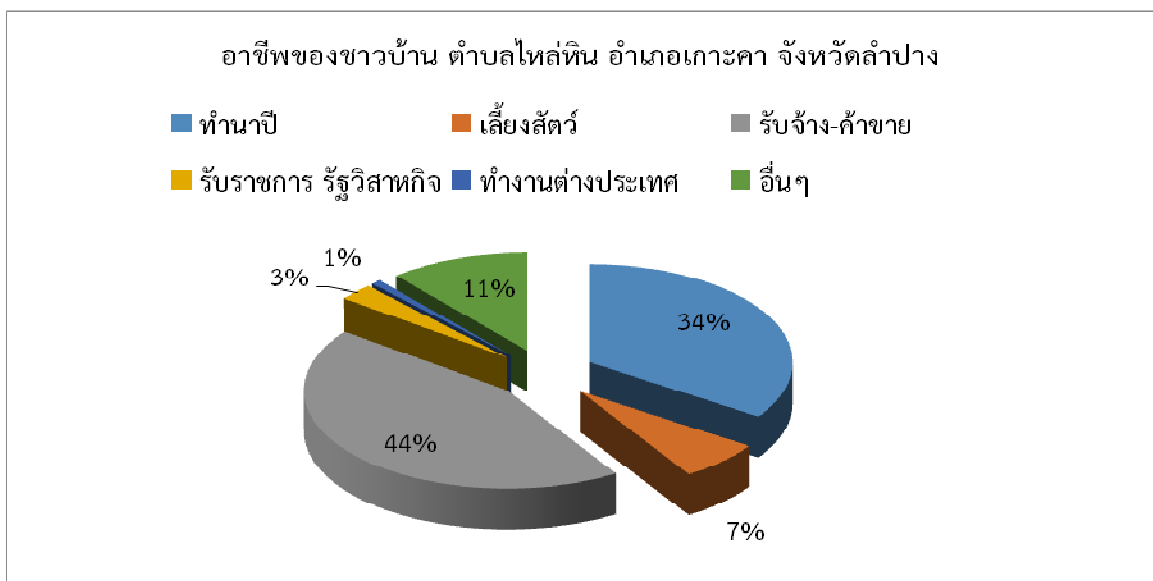
บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เพื่อให้การศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาระบบจัดการคุณภาพกลุ่มข้าวกล้อยงอกโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านไหล่หิน อำเภอกะลา จังหวัดลำปาง” มีความครอบคลุมทั้งทางด้านประเด็นและเนื้อหาในการศึกษามากที่สุด ผู้วิจัยได้ทำการทบทวนวรรณกรรมต่างๆ และนำมาสู่กรอบแนวคิดในการวิจัย ซึ่งแนวคิดทฤษฎีที่นำมาใช้ในการอธิบายภาพรวมของการวิจัยในครั้งนี้คือ กรอบแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวกับการพัฒนาระบบจัดการคุณภาพและการมีส่วนร่วมของชุมชน แนวคิดทฤษฎีสำคัญที่นำมาใช้ในการกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัยครั้งนี้มีดังนี้ (1) สภาพทั่วไปของตำบลไหล่หิน (2) ระบบจัดการคุณภาพ (GAP) (3) แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชน (4) แนวคิดธุรกิจชุมชน (5) งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

1. สภาพทั่วไปของตำบลไหล่หิน

ตำบลไหล่หินเป็นตำบลที่มีองค์ประกอบของทุนทางสังคมที่น่าสนใจ ซึ่งบริบทโดยทั่วไปของตำบลคือมีที่ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของที่ว่าการอำเภอกะลา อยู่ห่างจากตัวอำเภอสันกำแพง 7 กิโลเมตร ประกอบด้วยหมู่บ้าน 7 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านเขาซ้อน บ้านไหล่หิน บ้านแม่ฮวก บ้านมะกอก-นาบัว บ้านกิ้ว บ้านไหล่หินตะวันตก มีจำนวนประชากรตามทะเบียนราษฎร ณ วันที่ 31 พฤษภาคม 2556 จำนวน 5,497 คน สภาพเศรษฐกิจ การประกอบอาชีพของประชาชน มีการประกอบอาชีพหลักดังนี้รับจ้าง-ค้าขาย ทำนาปี เลี้ยงสัตว์ รับราชการ ลูกจ้างในส่วนงานราชการรัฐวิสาหกิจทำงานต่างประเทศ และอื่นๆ แสดงดังภาพที่ 1

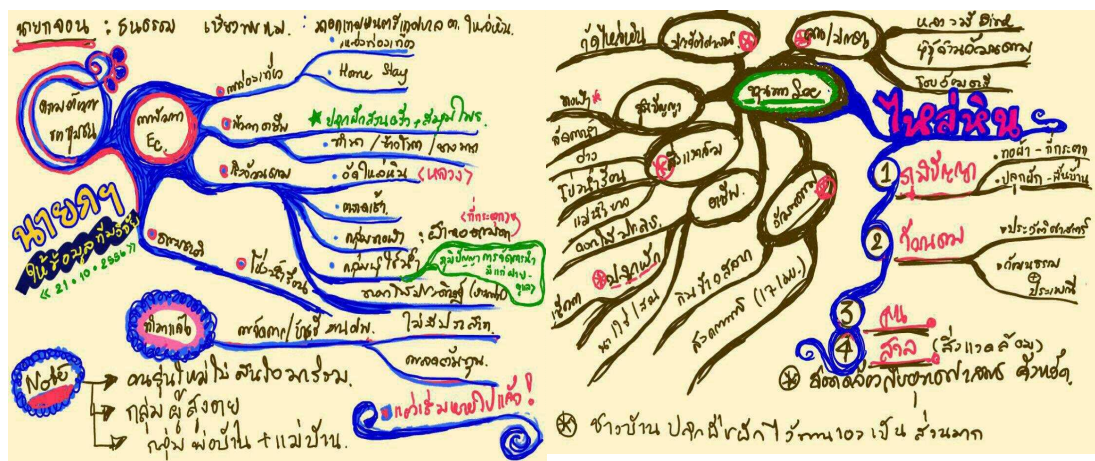
ภาพที่ 1 แสดงเปอร์เซ็นต์การประกอบอาชีพของชาวบ้าน ตำบลไหล่หิน อำเภอกะลา จังหวัดลำปาง

จากภาพที่ 1 จะเห็นได้ว่าประชาชนมีการประกอบอาชีพรับจ้างหรือค้าขายมากที่สุดคิดเป็น 44% รองลงมาได้แก่อาชีพทำนาปีคิดเป็น 34% (แผนพัฒนาตำบล 3 ปี เทศบาลตำบลไหล่น้ำ) มีแม่น้ำที่ใช้ในการเกษตรคือแม่น้ำยาวใช้ได้ทุกฤดู อ่างเก็บน้ำและลำห้วยที่ใช้ได้เฉพาะฤดูฝนเป็นแหล่งน้ำสำคัญที่ใช้ในการเกษตร

ตำบลไหล่น้ำอยู่ภายใต้การปกครองของเทศบาลตำบลไหล่น้ำ อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ที่มีวิสัยทัศน์ คือ “ไหล่น้ำถิ่นวัฒนธรรม เลิศล้ำการศึกษา ปวงประชาไม่ยากจน ผู้คนสุขภาพดี สามัคคีสร้างชุมชน” มุ่งเน้นในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน โดยการส่งเสริมอาชีพ ให้สามารถมีรายได้เพียงพอจกบรายจ่าย ส่งเสริมให้เกิดอาชีพแก่ผู้ไม่มีงานทำ ส่งเสริมให้กลุ่มผู้สูงอายุและผู้พิการมีงานทำเพื่อให้สามารถดำรงชีพได้อย่างเหมาะสม มียุทธศาสตร์การพัฒนาด้านการวางแผน การส่งเสริมการลงทุน พาณิชยกรรม และการท่องเที่ยว โดยการส่งเสริมแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ให้เกิดแก่คนในชุมชน เพื่อเพิ่มมูลค่าของผลิตภัณฑ์ชุมชน มุ่งเน้นให้เกิดการพึ่งพาตนเองตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ส่งเสริมการเกษตรโดยการจัดตั้งกลุ่มเกษตรกร การจำหน่ายผลผลิต และการแปรรูปเพื่อเป็นการช่วยเหลือเกษตรกรในพื้นที่ รวมถึงการหาสถานที่จัดจำหน่ายสินค้าเพิ่มเติม ส่งเสริมการท่องเที่ยวที่ไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมและวิถีชีวิตอันดีงามของประชาชนในท้องถิ่น ส่งเสริมการสืบทอดภูมิปัญญาของท้องถิ่น อนุรักษ์ขนบธรรมเนียม จารีตประเพณี รักษาอัตลักษณ์ของท้องถิ่นเป็นสำคัญ

ภาพที่ 2 การจัดประชุมเสวนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อหาโจทย์วิจัยร่วมกับชุมชน

ภาพที่ 3 องค์ความรู้ที่ได้จากการจัดประชุมเสวนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อหาโจทย์วิจัยร่วมกับชุมชน

จากการลงพื้นที่และจัดเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับชุมชนและตัวแทนชุมชน พบว่ากลุ่มข้าวกล้องงอกเพื่อสุขภาพชุมชนไหล่หิน อำเภอกะลา จังหวัดลำปาง เป็นกลุ่มที่มีความน่าสนใจ กล่าวคือเป็นการรวมตัวของคนในชุมชนร่วมกับพระในวัดไหล่หินใหม่ ตำบลกะลา จังหวัดลำปาง ผลิต “ข้าวกล้องงอกเพื่อสุขภาพ” ซึ่งจำหน่ายมาได้ระยะหนึ่งแล้ว แต่ทั้งนี้ทางกลุ่มแต่ยังขาดศักยภาพบางอย่างในการวางแผนและเทคนิคบางประการในการพัฒนากลยุทธ์ทางการตลาดของสินค้าที่ผลิตขึ้น เมื่อสมาชิกในกลุ่มได้มองลงในกระบวนการผลิตยังพบอีกว่า เป็นกระบวนการที่น่าสนใจและอาจจะสามารถนำมาต่อยอดให้เป็นกิจกรรมทางท่องเที่ยวได้อีกด้วย ทั้งนี้แนวทางการพัฒนาที่มีความสำคัญและเป็นฐานในการพัฒนาที่จะคงอยู่ต่อไปนั้นคือการมีส่วนร่วมของสมาชิกในกลุ่ม หรือภาคีที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับกลุ่มดังกล่าว โดยการมีส่วนร่วมในการพัฒนากลุ่มข้าวกล้องงอกเพื่อสุขภาพ นั้นสิ่งหนึ่งที่จำเป็นอย่างยั้งยืน คือ การใช้ทุนทางสังคมที่มีอยู่บูรณาการไปสู่การพัฒนาด้านเศรษฐกิจของชุมชนโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมกับชุมชนเป็นตัวขับเคลื่อน การพัฒนาอาชีพของคนในชุมชนที่เหมาะสมเพื่อให้มีรายได้ในการยังชีพเพิ่มขึ้นจะต้องมีการพัฒนาให้สามารถผลิตได้อย่างพอเพียง มีตลาดในการจำหน่าย และสินค้าที่จำหน่ายให้ผู้บริโภคต้องมีคุณภาพด้วย ซึ่งต้องมีการส่งเสริมกลุ่มอาชีพ ตลอดจนการพัฒนาปรับปรุงกลุ่มอาชีพ หรือธุรกิจชุมชนเดิมให้เข้มแข็ง เติบโต และพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน เกิดการพัฒนาทางด้านการท่องเที่ยวที่ไม่มีผลกระทบต่อวิถีการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่น และไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม

การลงพื้นที่ของคณะผู้วิจัยกับกลุ่มธุรกิจชุมชน กลุ่มสตรีทอผ้าตำบลไหล่หิน หมู่ 6 ซึ่งประกอบธุรกิจเกี่ยวกับการทอผ้าที่กระตุกซึ่งผลิตกันมาได้แก่ ผ้าคลุมไหล่ ผ้าชิ้น ผ้าขาวม้า ปัญหาคือ ไม่มีโครงสร้างการบริหารกลุ่มที่ชัดเจน การบันทึกบัญชีของกลุ่มไม่ชัดเจน และรูปแบบผลิตภัณฑ์ที่ไม่หลากหลาย การเพิ่มมูลค่าของสินค้า ดังภาพที่ 4

ภาพที่ 4 การลงพื้นที่กลุ่มสตรีทอผ้าตำบลไหล่อินและผลิตภัณฑ์กลุ่ม

และในส่วนของชมรมธรรมะสว่างใจ ที่มีผลิตภัณฑ์ ได้แก่ ข้าวหอมมะลิ 105 ข้าวกล้องงอก สบู่สมุนไพรมะหาด และซีดีบารัสมสมุนไพร ปัญหาของกลุ่มคือการบริหารจัดการกลุ่มไม่มีโครงสร้างการบริหารกลุ่มที่ชัดเจน การบันทึกบัญชียังไม่เป็นระบบ กลุ่มไม่ทราบต้นทุนและกำไรที่เกิดขึ้นจริง เนื่องจากปัจจุบันกลุ่มมีการบันทึกบัญชีผสมกันระหว่างบัญชีของชมรมธรรมะสว่างใจ ที่รวมระหว่างการขายข้าว และรายได้ของวัดไว้ด้วยกัน ดังภาพที่ 5

ภาพที่ 4 การลงพื้นที่ชมรมธรรมะสว่างใจและผลิตภัณฑ์กลุ่ม

ดังนั้นจากความต้องการและปัญหาที่ได้กล่าวมาข้างต้นคณะผู้วิจัยได้จัดประชุมเพื่อสรุปปัญหาและแนวทางการดำเนินการวิจัยดังภาพที่ 6 ทำให้เกิดสมมติฐาน ของการนำโครงการวิจัยแบบมีส่วนร่วมมาประยุกต์ใช้ในพื้นที่ตำบลไหล่หิน อำเภอกะลา จังหวัดลำปาง เพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาโดยการบูรณาการทุนทางสังคมเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน โดยการขับเคลื่อนการขยายกลุ่มอาชีพเกษตรกรข้าวกล้องงอกและการผลักดันให้ได้รับมาตรฐานการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี (GAP) เพื่อให้ได้ผลผลิตข้าวกล้องงอกที่มีคุณภาพได้มาตรฐานเป็นที่ต้องการของตลาดสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ผู้บริโภค การบริหารจัดการโครงสร้างของกลุ่มเกษตรกรข้าวกล้องงอกโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมแบบของกลุ่มและพัฒนาสู่การใช้ระบบระบบสารสนเทศเพื่อช่วยในด้านการบริหารจัดการ การผลิต และการบัญชี ตลอดจนมีการใช้กระบวนการสื่อสารเพื่อกำหนดกลยุทธ์ทางการตลาดและพัฒนาสู่กิจกรรมทางการท่องเที่ยว โดยผลลัพธ์ที่ได้จากการดำเนินงานวิจัยในครั้งนี้จะทำให้เกิดศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาของการปลูกข้าวกล้องงอกในพื้นที่ตำบลไหล่หิน ซึ่งจะเป็แหล่งเรียนรู้สำหรับเยาวชนและผู้สนใจ ได้ระบบสารสนเทศทางด้านการบริหารจัดการ แผนธุรกิจและแผนกลยุทธ์ทางการตลาดเพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนากลุ่มข้าวกล้องงอกทำให้เกิดประสิทธิภาพในการดำเนินงานของกลุ่ม และสามารถนำมาถ่ายทอดสู่การนำไปใช้ประโยชน์กับกลุ่มธุรกิจอื่นๆ ในชุมชน เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน เพิ่มศักยภาพของกลุ่มธุรกิจชุมชนให้ชุมชนเกิดการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจเสริมสร้างรายได้ กระตุ้นเศรษฐกิจชุมชน โดยใช้ทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชนพัฒนาให้เกิดมูลค่าทางเศรษฐกิจในประเทศไทยเอง มีตัวอย่างมากมายที่แสดงให้เห็นว่า ทุนทางสังคมโดยเฉพาะการรวมกลุ่มหรือรวมตัวกันจัดสรรทรัพยากรกันเองของคนในชุมชนที่มีความไว้วางใจกัน สามารถทำให้พวกเขาได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจหลายอย่าง ดังรูปที่ 6

ภาพที่ 6 การประชุมสรุปความต้องการ ปัญหาและแนวทางในการดำเนินการวิจัย

ประกอบกับตามที่มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปางมีนโยบายร่วมกับสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ในการทำบันทึกความร่วมมือเพื่อพัฒนางานวิจัยเพื่อพัฒนาเชิงพื้นที่จังหวัดลำปาง (ABC)

โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนางานวิจัยพัฒนาเชิงพื้นที่จังหวัดลำปางทั้งระบบได้แก่ การพัฒนาโจทย์วิจัย เครือข่ายการวิจัย นักวิจัยและการนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ มหาวิทยาลัยได้ทำงานร่วมกับ สกว. ทำให้มหาวิทยาลัยมีระบบบริการวิชาการที่ช่วยตอบโจทย์การทำงานของมหาวิทยาลัยครอบคลุมตั้งแต่การพัฒนา นักวิจัยที่ต้นทาง กลางทาง และปลายทาง กล่าวคือ มีการหนุนเสริมกระบวนการทำวิจัยตั้งแต่การสร้างโจทย์วิจัย การดำเนินการพบการวิจัยที่มุ่งเน้นให้เห็นถึงผลกระทบในพื้นที่ ตลอดจนการ ผลักดันให้เกิดการตีพิมพ์บทความวิจัยที่ได้รับความอนุเคราะห์ในการให้ข้อคิดเห็นจากผู้ทรงคุณวุฒิของ สกว. จนก่อให้เกิดผลงานวิจัยที่มีคุณภาพเป็นที่ยอมรับและผลงานวิจัยมีการนำไปใช้ประโยชน์ได้จริง ดังนั้นมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปางจึงเกิดแนวคิดที่จะขยายผลการพัฒนาระบบบริหารงานวิจัยเฉพาะกลุ่ม ไปสู่ระดับคณะ

คณะวิทยาการจัดการจึงดำเนินการในประเด็นดังกล่าวซึ่งสอดคล้องกับพันธกิจของคณะในการ สร้างองค์รู้จากงานวิจัยเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่สู่การบูรณาการการเรียนการสอนและการบริการวิชาการ แก่สังคม และคณะมีความต้องการที่จะต่อยอดองค์ความรู้จากฐานงานวิจัยเดิมเพื่อขยายผลให้เกิดการ เปลี่ยนแปลงและการขับเคลื่อนในพื้นที่โดยใช้องค์ความรู้ทางศาสตร์ด้านการบริหารจัดการ ซึ่งในพื้นที่ ดังกล่าวถือเป็นพื้นที่เดิมที่ทางคณะได้เคยดำเนินโครงการวิจัยเชิงพื้นที่เพื่อตอบสนองความต้องการของ ชุมชน ตำบลไหล่หิน อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ได้แก่ การพัฒนาผลิตภัณฑ์และการปรับปรุงระบบ การบันทึกบัญชีของกลุ่มทอผ้าที่กระตุกบ้านไหล่หิน และการศึกษารูปแบบการสื่อสารการตลาดแบบ บูรณาการเพื่อยกระดับคุณภาพเชิงพาณิชย์กลุ่มอาชีพ ซึ่งจากการลงพื้นที่ในคราวนี้พบว่าพื้นที่ดังกล่าว ยังคงมีความต้องการใช้ความรู้ทางศาสตร์ด้านการบริหารจัดการมาช่วยแก้ปัญหาในการดำเนินงานด้านอื่นๆ ในพื้นที่อีกหลายประเด็นซึ่งเป็นความต้องการที่มาจากพื้นที่และมีหน่วยงานในพื้นที่เข้ามาให้การ สนับสนุนในการดำเนินงานเป็นอย่างดีได้แก่ เทศบาลตำบลไหล่หิน และชมรมธรรมะสว่างใจ (วัดไหล่หิน ใหม่) การดำเนินงานวิจัยในครั้งนี้มีประเด็นการพัฒนาที่สอดคล้องกับแผนพัฒนาตำบลสามปีของ เทศบาลตำบลไหล่หิน ในโครงการการส่งเสริมอาชีพเกษตรกร และโครงการส่งเสริมการตลาดให้แก่ ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มอาชีพซึ่งเป็นโครงการที่เทศบาลตำบลไหล่หินจัดตั้งกรอบงบประมาณขึ้นมาส่งเสริม การพัฒนาเป็นไปตามแนวทางที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย การบูรณาการทุนทาง สังคมเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ต.ไหล่หิน อ.เกาะคา จ.ลำปางโครงการวิจัยนั้นนอกจากต้องการผลลัพธ์ คือ การพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนให้เกิดความยั่งยืน การบูรณาการงานวิจัยสู่การเรียนการสอนและการ บริการวิชาการแล้วยังต้องการพัฒนานักวิจัยให้ผลิตผลงานวิจัยที่มีคุณภาพ สร้างทีมจัดการงานวิจัย และกระบวนการบริหารจัดการงานวิจัยในระดับคณะให้เห็นเป็นรูปธรรม เนื่องจากบริบททางด้านการ บริหารจัดการงานวิจัยในระดับคณะของคณะวิทยาการจัดการที่ผ่านมา คณะไม่เคยมีหน่วยงานที่จัดตั้ง ขึ้นมาเพื่อสนับสนุนงานด้านการบริหารจัดการงานวิจัยของคณะ มีแต่เพียงการจัดสรรงบประมาณ บางส่วนเพื่อจัดทำโครงการพัฒนานักวิจัยเช่น โครงการอบรมการเขียนบทความเพื่อตีพิมพ์เผยแพร่ การ

จัดทำ KM ด้านการวิจัย โครงการสนับสนุนการตีพิมพ์เผยแพร่งานวิจัย เป็นต้น ทำให้งานวิจัยของคณะ แม้จะมีการพัฒนาขึ้นแต่ยังไม่เป็นรูปธรรม ขาดหน่วยงานกลางที่คอยประสานงานระหว่างนักวิจัยและพื้นที่ การรวบรวมโจทย์วิจัยยังเป็นศาสตร์ของผู้ทำวิจัย ไม่มีการบูรณาการศาสตร์ทุกด้านเพื่อแก้ปัญหาให้กับพื้นที่โดยองค์รวม ตลอดจนขาดการรวบรวมความต้องการของนักวิจัยในคณะซึ่งเป็นข้อมูลที่มีประโยชน์ต่อผู้บริหารคณะ ตลอดจนผู้บริหารมหาวิทยาลัย ไม่มีการรวบรวมข้อมูลงานวิจัย นักวิจัย ตลอดจนทรัพยากรหรือสิ่งสนับสนุนต่าง ๆ ทำให้การสนับสนุนที่คณะเป็นผู้จัดไม่ตรงตามความต้องการของนักวิจัยในคณะ นอกจากนั้นแล้วในปีงบประมาณ 2557 มหาวิทยาลัยได้มีนโยบายจัดสรรงบประมาณด้านการวิจัยลงสู่คณะให้คณะเป็นผู้บริหารจัดการงบประมาณด้านการวิจัยเอง จึงเป็นภารกิจใหม่ของคณะที่ต้อง วางระบบกลไก สร้างทีมงานและกระบวนการบริหารจัดการงานวิจัยของคณะให้เกิดขึ้นให้ได้ โดยคณะจะผนวกความต้องการในการวางระบบการบริหารจัดการงานวิจัยของคณะเข้ากับโครงการวิจัยนี้เพื่อต้องการผลักดันให้เกิดการจัดตั้งหน่วยบริหารจัดการงานวิจัยของคณะ ที่มีโครงสร้างการดำเนินงานที่ชัดเจนและมีกระบวนการบริหารจัดการงานวิจัยอย่างเป็นระบบ ตลอดจนมีทรัพยากรสนับสนุนการดำเนินงานด้านการวิจัยและบริการวิชาการในระดับคณะและนำเสนอข้อมูลให้กับผู้เกี่ยวข้องใช้ประโยชน์สืบไป

2. ความสำคัญของระบบจัดการคุณภาพ GAP

ปัจจุบันผู้บริโภคได้เริ่มให้ความสำคัญกับสุขภาพ คุณภาพและสุขอนามัยของอาหารที่บริโภคมากขึ้น ผู้ผลิตสินค้าจำเป็นต้องรับผิดชอบต่อคุณภาพและความปลอดภัยของผลผลิตของตนเอง รวมทั้งความพยายามลดความเสี่ยงที่อาจจะเป็นอันตรายต่อสุขภาพ เช่นการปนเปื้อนของสารเคมี หรือการปนเปื้อนของจุลินทรีย์ที่เป็นอันตราย กฎระเบียบต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับความปลอดภัยของอาหาร มีทั้งในระดับประเทศและระหว่างประเทศ ผู้ผลิตและผู้ส่งออกจะต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบทั้งของประเทศตนเอง และระเบียบตามกฎหมายทางเทคนิค หรือมาตรฐานแบบบังคับปฏิบัติที่กำหนดขึ้น โดยหน่วยงานราชการของประเทศผู้นำเข้าหรืออ้างอิงจากมาตรฐานสากล สินค้าที่ไม่เป็นไปตามข้อกำหนดของระเบียบเหล่านี้ อาจถูกตัดหรือปฏิเสธการนำเข้า รัฐบาลในหลายประเทศ ซึ่งเป็นผู้ส่งออกสินค้าเริ่มใช้มาตรการควบคุมการผลิตตลอดห่วงโซ่อาหาร ตั้งแต่ขั้นตอนการผลิตระดับฟาร์ม การแปรรูป การขนส่ง และการกระจายสินค้า เพื่อให้สินค้าถึงมือผู้บริโภคมีคุณภาพ และความปลอดภัย ดังนั้นผู้ผลิตและผู้ส่งออกจำเป็นต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับกฎระเบียบเทคนิค และข้อกำหนด ซึ่งระยะแรกอาจดูซับซ้อนยุ่งยาก แต่จำเป็นต้องปฏิบัติตาม มิฉะนั้นจะไม่สามารถขายผลผลิตได้

เกษตรกร ผู้ผลิต ผู้ส่งออกและผู้เกี่ยวข้องจะต้องทำความเข้าใจและตัดสินใจในการปฏิบัติตามมาตรฐาน และข้อกำหนด หากไม่ดำเนินการย่อมส่งผลกระทบต่อธุรกิจของตนเอง และการปฏิบัติตามยังเป็น

การสร้างโอกาสทางการค้า และความสามารถเข้าถึงตลาดได้เพิ่มขึ้น เนื่องจากความต้องการในสินค้ามีการรับรองมาตรฐาน ได้ขยายตัวขึ้นอย่างรวดเร็ว แม้กระทั่งในประเทศเอง ความต้องการในสินค้าคุณภาพปลอดภัยได้มาตรฐานเริ่มปรากฏเด่นชัดขึ้น ความปลอดภัยด้านอาหารจากสินค้าเกษตร และหลักเกณฑ์การผลิตที่ต้องเริ่มที่การปฏิบัติตามมาตรฐานเกษตรที่ดี (Good Agricultural Practice) เป็นมาตรฐานสำหรับเกษตรกรที่ครอบคลุมกระบวนการผลิตทางการเกษตร ซึ่งเริ่มต้นตั้งแต่การใช้ปัจจัยการผลิต ขั้นตอนการผลิต จนกระทั่งผลผลิตถูกขนส่งออกจากฟาร์ม

ความหมายของระบบการจัดการคุณภาพ GAP

GAP (Good Agricultural Practice) คืออะไร (กรมวิชาการเกษตร, 2553)

GAP คือ ระบบการจัดการคุณภาพด้านการผลิตทางการเกษตรที่สามารถควบคุมระบบการผลิต ให้ผลผลิตมีความปลอดภัย ปราศจากการปนเปื้อนของสารเคมีกำจัดศัตรูพืช จุลินทรีย์ที่ก่อให้เกิดโรคกับคน ถือเป็นการทำการผลิตอย่างเป็นระบบที่สามารถปกป้องความปลอดภัยของผู้ผลิตและผู้บริโภค ภายใต้ความคุ้มทุน มีการใช้ทรัพยากรที่เกิดประโยชน์สูงสุด ไม่ทำให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อม และเกิดความยั่งยืน (ชวนพิศ อรุณรังสิกุล, 2548)

FAO (2003) กล่าวถึงความหมายของ GAP หมายถึง การปฏิบัติที่มุ่งจัดการให้เกิดความยั่งยืนทางสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคมของกระบวนการในฟาร์ม ซึ่งจะมีผลทำให้อาหารและผลผลิตทางการเกษตร มีคุณภาพและความปลอดภัย

หลักการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี

คือ แนวทางในการทำการเกษตร เพื่อให้ได้ผลผลิตที่มีคุณภาพดีตรงตามมาตรฐานที่กำหนด ได้ผลผลิตสูงคุ้มค่าการลงทุนและกระบวนการผลิตจะต้องปลอดภัยต่อเกษตรกรและผู้บริโภค มีการใช้ทรัพยากรที่เกิดประโยชน์สูงสุด เกิดความยั่งยืนทางการเกษตรและไม่ทำให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อม โดยหลักการนี้ได้รับการกำหนดโดยองค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ (FAO)

ประเทศไทยมีการนำหลักเกณฑ์ของ GAP มาประยุกต์ใช้ ดังนี้ การปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับพืช (Good Agriculture Practices: GAP) ของกรมวิชาการเกษตรและกรมการข้าว ที่มุ่งให้เกิดกระบวนการผลิตที่ได้ผลผลิตปลอดภัย ปลอดภัยจากศัตรูพืชและคุณภาพเป็นที่พึงพอใจของผู้บริโภค ประกอบด้วยข้อกำหนดเรื่อง แหล่งน้ำ พื้นที่ปลูก การใช้วัตถุอันตรายทางการเกษตร การเก็บรักษาและขนย้ายผลผลิตภายในแปลง การบันทึกข้อมูล การผลิตให้ปลอดภัยจากศัตรูพืช การจัดการกระบวนการผลิตเพื่อให้ได้ผลผลิตคุณภาพ และการเก็บเกี่ยวและการปฏิบัติหลังการเก็บเกี่ยว

การปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับปศุสัตว์ (Good Agriculture Practices: GAP) ของกรมปศุสัตว์ เป็นหลักเกณฑ์การปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับสัตว์ (GAP สำหรับสัตว์) มาใช้ เพื่อยกระดับ

การเลี้ยงสัตว์ในประเทศไทย และเพื่อให้เกษตรกรผู้เลี้ยงสัตว์ ผู้บริโภคอาหารที่ได้จากสัตว์ และสิ่งแวดล้อมมีความปลอดภัย

การปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับสัตว์น้ำ (Good Agriculture Practices: GAP) ของกรมประมง ซึ่งเป็นมาตรฐานการปฏิบัติทางการประมงที่ดีสำหรับฟาร์มเลี้ยงสัตว์น้ำ (GAP สำหรับสัตว์น้ำ) เป็นส่วนหนึ่งของมาตรฐานและหลักเกณฑ์สำหรับกระบวนการผลิต ผลผลิตและผลิตภัณฑ์ประมง

สำหรับประเทศไทย กรมวิชาการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่ในการตรวจรับรองระบบการจัดการคุณภาพ : การปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับพืช (GAP) โดยได้กำหนดข้อกำหนด กฎเกณฑ์และวิธีการตรวจประเมิน ซึ่งเป็นไปตามหลักการที่สอดคล้องกับ GAP ตามหลักการสากล เพื่อใช้เป็นมาตรฐานการผลิตพืชในระดับฟาร์มของประเทศ รวมทั้งได้จัดทำคู่มือการเพาะปลูกพืชตามหลัก GAP สำหรับพืชที่สำคัญของไทยจำนวน 24 ชนิด ประกอบด้วย ผลไม้ ได้แก่ทุเรียน ลำไย สับปะรด ส้มโอ มะม่วง และส้มเขียวหวาน พืช ผัก ได้แก่ มะเขือเทศ หน่อไม้ฝรั่ง กระเทียมหอมหัวใหญ่ กระหล่ำปลี พริก ถั่วฝักยาว ถั่วลันเตา ผักกาดขาวปลี ข้าวโพดฝักอ่อน หัวหอมปลี และหอมแดง ไม้ดอก กุหลาบไม้ตัดดอก และปทุมมา พืชอื่นๆ ได้แก่ กาแฟโรบัสต้า มันสำปะหลัง และยางพารา

ระบบจัดการคุณภาพ (GAP) ข้าว

คือ วิธีปฏิบัติการผลิตข้าวให้ได้คุณภาพดี เพื่อผู้บริโภคยอมรับ ผู้ผลิตปลอดภัย

วัตถุประสงค์/เป้าหมาย

1. ผลิตข้าวเปลือกที่ปลอดภัยจากสารพิษตกค้าง
2. ผลิตข้าวเปลือกคุณภาพตรงตามพันธุ์ มีพันธุ์ปนได้ไม่เกินร้อยละ 5 คุณภาพการสีดีได้ปริมาณตันข้าวไม่น้อยกว่าร้อยละ 40

การตรวจรับรองระบบ GAP

กรมวิชาการเกษตรได้แบ่งออกเป็น 3 ระดับ ดังนี้

1. กระบวนการผลิตที่ได้ผลิตผลปลอดภัย
2. กระบวนการที่ได้ผลิตผลปลอดภัยและปลอดภัยจากศัตรูพืช
3. กระบวนการผลิตที่ได้ผลิตผลปลอดภัย ปลอดภัยจากศัตรูพืชและคุณภาพเป็นที่พึงพอใจของผู้บริโภค (กรมวิชาการเกษตร, 2553)

หลักเกณฑ์ และวิธีการตรวจประเมินรับรอง GAP

ข้อกำหนด หลักเกณฑ์และวิธีการตรวจประเมินที่ใช้ในการตรวจรับรอง GAP ทั้ง 3 ระดับ ประกอบด้วยข้อมูล ดังนี้

ลำดับข้อกำหนด	เกณฑ์ที่กำหนด	วิธีการตรวจประเมิน
1. แหล่งน้ำ	- น้ำที่ใช้ต้องได้จากแหล่งที่ไม่มีสภาพแวดล้อมซึ่งก่อให้เกิดการปนเปื้อนวัตถุอันตรายและจุลินทรีย์	- ตรวจพินิจสภาพแวดล้อมหากอยู่ในสถานะเสี่ยงให้ตรวจสอบและวิเคราะห์คุณภาพน้ำ
2. พื้นที่ปลูก	- ต้องเป็นพื้นที่ที่ไม่มีวัตถุอันตรายและจุลินทรีย์ที่จะทำให้เกิดการตกค้างหรือปนเปื้อนในผลิตผล	- ตรวจพินิจสภาพแวดล้อม หากอยู่ในสถานะเสี่ยงให้ตรวจสอบและวิเคราะห์คุณภาพดิน
3. การใช้วัตถุอันตรายทางการเกษตร	- หากมีการใช้สารเคมีในกระบวนการผลิตให้ใช้ตามคำแนะนำหรืออ้างอิงคำแนะนำ ของกรมวิชาการเกษตร หรือ ตามฉลากที่ขึ้นทะเบียนกับกรมวิชาการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ - ต้องใช้สารเคมีให้สอดคล้องกับรายการ - ห้ามใช้วัตถุอันตรายที่ระบุในทะเบียนวัตถุอันตรายทางการเกษตรที่ห้ามใช้	- ตรวจสอบสถานที่เก็บรักษาวัตถุอันตรายทางการเกษตร - สารเคมีที่ประเทศคู่ค้าอนุญาตให้ใช้ตรวจสอบบันทึกข้อมูลการใช้วัตถุอันตรายทาง การเกษตร และสุ่มตัวอย่างวิเคราะห์สารพิษตกค้างในผลิตผลกรณีมีข้อสงสัย
4. การเก็บรักษาและการขนย้ายผลิตผลภายในแปลง	- สถานที่เก็บรักษาต้องสะอาด อากาศถ่ายเทได้ดีและสามารถป้องกันการปนเปื้อนของวัตถุแปลกปลอม วัตถุอันตรายและสัตว์พาหะนำโรค - อุปกรณ์และพาหะในการขนย้ายต้องสะอาดปราศจากการปนเปื้อนสิ่งอันตรายที่มีผลต่อความปลอดภัยในการบริโภค - ต้องขนย้ายผลิตผลอย่างระมัดระวัง	- ตรวจพินิจสถานที่ อุปกรณ์ ภาชนะบรรจุขั้นตอนและวิธีการขนย้ายผลิตผล

ลำดับข้อกำหนด	เกณฑ์ที่กำหนด	วิธีการตรวจประเมิน
5. การบันทึกข้อมูล	- ต้องมีการบันทึกข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการใช้วัตถุอันตรายทางการเกษตร - ต้องมีการบันทึกข้อมูลการสำรวจและการป้องกันกำจัดศัตรูพืช - ต้องมีการบันทึกข้อมูลการจัดการเพื่อให้ได้ผลิตผลคุณภาพ	- ตรวจสอบบันทึกข้อมูลของเกษตรกรตามแบบบันทึกข้อมูล
6. การผลิตให้ปลอดภัยจากศัตรูพืช	- ผลิตผลที่เก็บเกี่ยวแล้ว ต้องไม่มีศัตรูพืชติดอยู่ถ้าพบต้องตัดแยกไว้ต่างหาก	- ตรวจสอบบันทึกข้อมูลการสำรวจศัตรูและการป้องกันกำจัด - ตรวจพินิจผลการคัดแยก
7. การจัดการกระบวนการผลิตเพื่อให้ได้ผลิตผลคุณภาพ	- การปฏิบัติและการจัดการตามแผนควบคุมการผลิต - คัดแยกผลิตผลด้อยคุณภาพไว้ต่างหาก	- ตรวจสอบบันทึกข้อมูลการปฏิบัติและการจัดการเพื่อให้ได้ผลิตผลคุณภาพ - ตรวจพินิจผลการคัดแยก
8. การเก็บเกี่ยว และการปฏิบัติหลังการเก็บเกี่ยว	- เก็บเกี่ยวผลในระยะที่เหมาะสมตามเกณฑ์ในแผนควบคุมการผลิต - อุปกรณ์ที่ใช้ในการเก็บเกี่ยว ภาชนะบรรจุและวิธีการเก็บเกี่ยวต้องสะอาด ไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อคุณภาพของผลิตผล และปนเปื้อนสิ่งอันตรายที่มีผลต่อความปลอดภัยในการบริโภค	- ตรวจสอบบันทึกการเก็บเกี่ยวและการปฏิบัติหลังการเก็บเกี่ยว - ตรวจพินิจอุปกรณ์ ภาชนะบรรจุ ขั้นตอนและวิธีการเก็บเกี่ยว

ที่มา: กรมวิชาการเกษตร, 2553

ขั้นตอนการเข้าร่วมโครงการ

1. ติดต่อสอบถาม ขอรับใบสมัคร และยื่นใบสมัคร (GAP01) ได้ที่หน่วยงานพื้นที่ใกล้เคียง ดังนี้
 - ศูนย์วิจัยข้าว
 - ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าว
 - สำนักงานเกษตรอำเภอ หรือสำนักงานเกษตรจังหวัด
2. เจ้าหน้าที่เข้าตรวจประเมินเบื้องต้น
3. เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ เข้ารับการฝึกอบรม
4. เกษตรกรนำความรู้ไปปฏิบัติ โดย

- ข้าวมีคุณภาพตรงตามพันธุ์
 - คุณภาพการสีได้เปอร์เซ็นต์ตันข้าวสูง
 - ปลอดภัยกับผู้บริโภค
5. เจ้าหน้าที่เข้าตรวจสอบตามหลักเกณฑ์ของ GAP
 6. เกษตรกรที่ผ่านการตรวจ ได้รับใบรับรอง GAP ของกรมการข้าว (ใบคิว Q)

เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการต้องปฏิบัติอย่างไร

1. การจัดการสุขลักษณะแปลง เช่น การใช้ดิน แหล่งน้ำ การใช้และการเก็บรักษาสารเคมี
2. การจัดเก็บ การตรวจสอบสภาพ และการซ่อมบำรุงเครื่องมือและอุปกรณ์การเกษตร
3. การจัดการปัจจัยการผลิต เช่น ตรวจสอบแหล่งที่มาของพันธุ์ข้าว ปุ๋ย และสารเคมี
4. จัดกระบวนการผลิต การเก็บเกี่ยว การเก็บรักษา และการขนย้าย ให้มีมาตรฐาน ไม่ก่อให้เกิดผลเสียต่อผลผลิต
5. การบันทึกข้อมูลในแบบบันทึกเกษตรกร (GAP02) ในทุกขั้นตอนการผลิต

เกษตรกรได้ประโยชน์อย่างไรจากการปลูกพืชตามระบบ

1. มีความรู้และผลิตพืชอย่างมีระบบทำให้ลดต้นทุนการผลิต และป้องกัน กำจัดศัตรูพืชอย่างถูกต้อง
2. เกษตรกรและผู้ซื้อได้บริโภคพืชผักและผลไม้ที่ปลอดภัยมีคุณภาพ ทำให้มีสุขภาพแข็งแรง
3. ได้ผลผลิตที่มีคุณภาพ ปลอดภัยจากการปนเปื้อนสารเคมี เชื้อโรคและศัตรูพืช เป็นที่ต้องการของตลาดทั้งในและต่างประเทศ
4. มีรายได้จากการขายพืชผัก ผลไม้ ที่ปลอดภัยอย่างสม่ำเสมอ ทำให้ครอบครัวมีความอบอุ่น มั่งคั่ง
5. ได้รับการรับรองการผลิตและผลผลิตเป็นที่ยอมรับ

3. แนวคิดทฤษฎีการมีส่วนร่วม

แนวคิดทฤษฎีการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมถือเป็นสิ่งสำคัญต่อความสำเร็จของการดำเนินกิจกรรม หรือโครงการต่าง ๆ เป็นอย่างมาก โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมในกิจกรรมด้านความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรธุรกิจของพนักงาน ที่ประกอบไปด้วยกิจกรรมต่าง ๆ มากมายที่ต้องการการมีส่วนร่วมของพนักงานทั่วไป จึงจะส่งผลให้การบริหารจัดการงานด้านความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรธุรกิจของพนักงานสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี (วนิดา แหลมหลัก, 2553)

ความหมายของการมีส่วนร่วม

เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์ (2537 หน้า 178) กล่าวถึงการมีส่วนร่วมในการบริหารไว้ว่า การมีส่วนร่วมของบุคคลจะก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องและการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องจะส่งผลให้เกิดความผูกพันต่อหน่วยงานและภารกิจที่ตนเองมีส่วนร่วม

เนตินา โพธิ์ประสระ (2541) การมีส่วนร่วม หมายถึง การได้เข้าไปเกี่ยวข้องที่อาจเป็นการเข้าร่วมแบบทางตรง หรือทางอ้อมในการทำกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งก็ได้

สายสุนีย์ ปุฒินันท์ (2541 หน้า 41) ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วม หมายถึง การที่ปัจเจกบุคคลที่ดีกลุ่มคนหรือองค์กรประชาชนได้อาสาเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจการดำเนินโครงการ การแบ่งปันผลประโยชน์และการประเมินผลโครงการพัฒนาด้วยความสมัครใจ โดยปราศจากข้อกำหนดที่มาจากบุคคลภายนอกและเป็นไปเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของสมาชิกในชุมชน รวมทั้งที่อำนาจอิสระในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดจากการพัฒนาให้กับสมาชิกด้วยความพึงพอใจและผู้เข้ามามีส่วนร่วมมีความรู้สึกเป็นเจ้าของโครงการด้วย

โกวิทย์ พวงงาม (2541) การมีส่วนร่วม หมายถึง กระบวนการของกลุ่มองค์กรชุมชนมีการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมลงมือปฏิบัติ โดยมีความเข้าใจปัญหาของตนและตระหนักถึงสิทธิของตนที่มีต่อสิ่งนั้น ซึ่งความรู้สึกเหล่านี้จะเกิดขึ้นได้ด้วยการที่บุคคล ได้รับข้อมูลใหม่ที่จะช่วยเพิ่มอำนาจ ความคิด และโอกาสได้ร่วมวิเคราะห์ และตัดสินใจกำหนดเป้าหมายในกิจกรรมเหล่านั้น

ทองใบ สดขารี (2543 หน้า 227) กล่าวว่า การมีส่วนร่วม (Participation) เป็นวิธีการที่ผู้นำสามารถนำมาปรับใช้ในการจูงใจและสร้างขวัญกำลังใจให้แก่บุคลากร เป็นกลยุทธ์ที่จะช่วยให้มีแรงจูงใจในการทำงานมากขึ้น มีลักษณะเป็นกระบวนการที่จะทำให้พนักงานมีสิทธิมีเสียงในการตัดสินใจที่เกี่ยวข้องกับงานของตน บุคลากรที่มีส่วนร่วมในการตัดสินใจอาจมีความผูกพันในการทำงานยิ่งกว่าการเข้ามีส่วนร่วมในการตัดสินใจเท่านั้น ยิ่งไปกว่านั้นการเข้าไปมีส่วนร่วมจะทำให้บุคลากรเกิดทัศนคติต่อการบริหารงานขององค์กรดีขึ้น ส่งผลให้บุคคลเกิดความพอใจในการทำงานและมีแรงใจที่จะมุ่งสู่ความสำเร็จในชีวิตการทำงาน ตลอดจนทำให้เขาได้รับการยอมรับ (Recognition) มีความรับผิดชอบ (Responsibility) และเกิดความนับถือตนเองมากขึ้น (Self - esteem) นอกจากนี้ยังพบว่า การมีส่วนร่วมของบุคลากรส่งผลให้เขามีความชัดเจนในความคาดหวังมากยิ่งขึ้นกล่าวคือ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจจะทำให้บุคคลเกิดความเข้าใจการทำงาน และการบริหารงานในองค์กรได้ยิ่งขึ้นอีก ทั้งจะเชื่อมโยงไปสู่ความเข้าใจในการทำงานกับระบบรางวัล ได้ดีขึ้น

Newstrom and Davis (1993) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า “เป็นการเกี่ยวข้องในด้านจิตใจ และอารมณ์ความรู้สึกของบุคคลในสถานการณ์กลุ่ม ที่จะกระตุ้นให้เกิดการสร้างสรรค์ที่จะกระทำในสิ่งที่บรรลุเป้าหมายของกลุ่ม และแบ่งความรับผิดชอบกันระหว่างสมาชิกในกลุ่มทำให้เกิดการมีส่วนร่วม”

Cohen and Uphoff (n.d อ้างถึงใน จริญญา บรรเทิง, 2548) กล่าวถึง การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบทว่า หมายถึง ความร่วมมือของท้องถิ่นที่อยู่ภายใต้เงื่อนไขหรือสถานการณ์ใด ๆ ก็ตามที่ต้องการให้ประสบผลสำเร็จในเป้าหมายของการพัฒนาที่เกิดขึ้นโดยหน่วยงานพัฒนาและรัฐบาลกลุ่มประเทศด้วยพัฒนา

การมีส่วนร่วมยังอธิบายได้ในหลายมิติ ทั้งในแง่ของมิติความลึกทั้งในเชิงกว้าง

1. การมีส่วนร่วมในความหมายที่แคบ คือ การพิจารณาถึงการมีส่วนร่วมช่วยเหลือ หรือโดยสมัครใจโดยประชาชนต่อโครงการใดโครงการหนึ่งของโครงการสาธารณะต่างๆ ที่ค้นคว้าจะส่งผลต่อการพัฒนาชาติ แต่ไม่ได้หวังว่าจะให้ประชาชนเปลี่ยนแปลงโครงการ หรือวิจารณ์เนื้อหาของโครงการ

2. การมีส่วนร่วมในความหมายที่กว้าง หมายถึง การให้ประชาชนในชนบทรู้สึกตื่นตัวเพื่อที่จะทราบถึงการรับความช่วยเหลือและตอบสนองต่อโครงการพัฒนา ขณะเดียวกันก็สนับสนุนความคิดริเริ่มของคนในท้องถิ่น

3. ในเรื่องของการพัฒนาชนบท การมีส่วนร่วม คือ การให้ประชาชนเข้ามาเกี่ยวข้องในกระบวนการตัดสินใจ กระบวนการดำเนินการ และร่วมรับผลประโยชน์จากโครงการพัฒนา นอกจากนี้ยังเกี่ยวข้องกับความพยายามที่จะประเมินผลโครงการนั้นๆ ด้วย

4. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนานั้นอาจเข้าใจอย่างกว้างๆ ได้ว่า คือ การที่ประชาชนได้เข้าร่วมอย่างแข็งขันในกระบวนการตัดสินใจต่าง ๆ ในเรื่องที่จะมีผลกระทบต่อเขา

5. การมีส่วนร่วมในชุมชน หมายถึง การที่ประชาชนจะมีทั้ง สิทธิ และหน้าที่ ที่จะเข้าร่วมในการแก้ปัญหาของเขา มีความรับผิดชอบมากขึ้นที่จะสำรวจตรวจสอบความจำเป็นในเรื่องต่าง ๆ การระดมทรัพยากรท้องถิ่น และเสนอแนวทางแก้ไขใหม่ๆ เช่นเดียวกับการก่อตั้งและดำรงรักษาองค์การต่าง ๆ ในท้องถิ่น

6. การมีส่วนร่วมนั้นจะต้องเป็นกระบวนการดำเนินการอย่างแข็งขัน ซึ่งหมายถึงว่า บุคคลหรือกลุ่มที่มีส่วนร่วมนั้นได้เป็นผู้มีความริเริ่มและได้มุ่งใช้ความพยายามตลอดจน ความเป็นตัวของตัวเองที่จะดำเนินการตามความริเริ่มนั้น

7. การมีส่วนร่วม คือ การที่ได้มีการจัดการที่จะได้ความพยายามที่จะเพิ่มความสามารถที่จะควบคุมทรัพยากรและระเบียบในสถาบันต่างๆ ในสภาพสังคมนั้นๆ ทั้งนี้โดยกลุ่มที่ดำเนินการ และความเคลื่อนไหวที่จะดำเนินการนี้ไม่ถูกควบคุมโดยทรัพยากรและระเบียบต่างๆ

ดังนั้น จึงสามารถสรุปความหมายของการมีส่วนร่วม คือ การเข้าไปมีส่วนร่วมทำกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งอาจเป็นการเข้าร่วมแบบทางตรง หรือทางอ้อมก็ได้ และยังเป็นวิธีการที่ผู้นำสามารถนำมาปรับใช้ในการจูงใจและสร้างขวัญกำลังใจให้แก่บุคลากร เป็นกลยุทธ์ที่จะช่วยให้มีแรงจูงใจในการทำงานมากขึ้น การเข้าไปมีส่วนร่วมยังทำให้บุคลากรเกิดทัศนคติต่อการบริหารงานขององค์กรดีขึ้น ส่งผลให้

บุคคลเกิดความพอใจในการทำงาน เกิดความผูกพันต่อหน่วยงานและภารกิจที่ตนเองมีส่วนร่วมมีแรงใจที่จะมุ่งสู่ความสำเร็จในชีวิตการทำงาน (ถวิลวดี บุรีกุล, 2551)

ลักษณะของการมีส่วนร่วม

ไพรินทร์ เตชะรินทร์ (2527 หน้า 6) ได้กล่าวถึงลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา ดังนี้

1. ร่วมทำการศึกษา ค้นคว้าปัญหาและสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนตลอดจนความต้องการของชุมชน
2. ร่วมคิดหาและสร้างรูปแบบ รวมทั้งวัดการพัฒนาเพื่อแก้ไขและลดปัญหาของชุมชนหรือเพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน หรือสนองความต้องการของชุมชน
3. ร่วมวางนโยบายหรือแผนงาน หรือโครงการ หรือกิจกรรม เพื่อจัดและแก้ไขปัญหา รวมทั้งสนองความต้องการของชุมชน
4. ร่วมตัดสินใจการได้ทรัพยากรที่มีอย่างจำกัดให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม
5. ร่วมจัดหรือปรับปรุงระบบการบริหารงานพัฒนาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล
6. ร่วมลงทุนในกิจกรรมโครงการของชุมชนตามขีดความสามารถของตนเองและหน่วยงาน
7. ร่วมปฏิบัติตามนโยบายแผนงานโครงการ และกิจกรรมให้บรรลุตามเป้าหมาย
8. ร่วมควบคุม ติดตาม ประเมินผล และร่วมบำรุงรักษาโครงการ และกิจกรรมที่ได้ทำไว้โดยเอกชนและรัฐบาลให้ได้ประโยชน์ได้ตลอดไป

Cotton et al. (1984 อ้างถึงใน เนตินา โพธิ์ประเสริฐ, 2541 หน้า 17) ได้สรุปลักษณะของการมีส่วนร่วมออกดังนี้

1. การมีส่วนร่วมอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ (Formal – informal Participation)
 - 1.1 การมีส่วนร่วมอย่างเป็นทางการ เป็นการมีส่วนร่วมที่ถูกต้องตามระบบขององค์กร ซึ่งเป็นการมีส่วนร่วมตามหน้าที่ที่มีอิทธิพลต่อการเข้าร่วมตามขอบเขตที่องค์กรได้วางนโยบายไว้
 - 1.2 การมีส่วนร่วมอย่างไม่เป็นทางการเป็นการมีส่วนร่วมที่เกิดขึ้นอย่างไม่มีโครงสร้าง เป็นการร่วมตกลงกันระหว่างสมาชิกในกลุ่ม ระหว่างพนักงานในบรรยากาศของความเป็นส่วนตัวมากกว่า ลักษณะการมีส่วนร่วมอย่างเป็นทางการ
2. การมีส่วนร่วมทางตรงและทางอ้อม (Direct – indirect Participation)
 - 2.1 การมีส่วนร่วมทางตรง เป็นการมีส่วนร่วมกันโดยตรงที่สมาชิก หรือพนักงานในองค์กรได้มีส่วนร่วมโดยตรงแบบทันที พนักงานแต่ละคนมีสิทธิและโอกาสที่จะแสดงการมีส่วนร่วมที่เกี่ยวข้อง

2.2 การมีส่วนร่วมทางอ้อม เป็นการมีส่วนร่วมของพนักงาน โดยผ่านทางตัวแทนพนักงาน

Cohen and Uphoff (อ้างถึงใน จริญญา บรรเทิง, 2548) ได้แบ่งลักษณะการมีส่วนร่วมเป็น 4 ด้าน คือ

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Participation in Decision - making)
2. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ (Participation in Implementation)
3. การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ (Participation in Benefits)
4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Participation in Evaluation)

สำหรับการมีส่วนร่วมในด้านต่างๆ นี้ นักวิชาการสาขาต่างๆ มีจุดเน้นของการมีส่วนร่วมแตกต่างกันออกไป เช่น นักเศรษฐศาสตร์จะให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจนักบริหารมักจะเน้นถึงการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติและนักเศรษฐศาสตร์มักจะเน้นการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ แต่สำหรับการมีส่วนร่วมในการประเมินผลยังไม่มีการศึกษาที่กว้างขวางนักซึ่ง Cohen and Uphoff ได้อธิบายถึงการมีส่วนร่วม ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การตัดสินใจชนิดนี้เป็นศูนย์กลางของการเกิดความคิดที่หลากหลาย มีการกำหนดและประเมินทางเลือกตัดสินใจ เลือกเปรียบเทียบได้กับการวางแผนเพื่อนำทางที่เลือกมาสู่การปฏิบัติสามารถแบ่งการตัดสินใจนี้ออกเป็น 3 ชนิด คือ

1.1 การตัดสินใจช่วงเริ่มต้น (Initial Decisions) เป็นการเริ่มต้นหาความต้องการจากคนในท้องถิ่น และวิธีการเข้าไปมีส่วนร่วมในโครงการที่สำคัญ ขั้นตอนนี้มีสำคัญที่จะเลือกเอาโครงการที่เป็นประโยชน์ต่อกลุ่มคนและมีความเป็นรูปธรรม โดยผ่านการใช้กระบวนการตัดสินใจในระยะนี้สามารถให้ข้อมูลที่สำคัญของท้องถิ่นและป้องกันความเข้าใจที่อาจเกิดขึ้นและเสนอกลยุทธ์เพื่อแก้ไขปัญหา ซึ่งคนในท้องถิ่นสามารถเข้ามาเกี่ยวข้องตั้งแต่ช่วงเริ่มต้น โครงการทองในเรืองการเงินการจัดสรรบุคลากร ตลอดจนวัดการเข้าไปมีส่วนร่วมในโครงการและสนับสนุนโครงการที่จะนำเข้ามา

1.2 การตัดสินใจในช่วงดำเนินการ (On - going Decisions) คนในท้องถิ่นอาจไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในช่วงเริ่มต้น แต่ถูกขอร้องให้เข้ามาดำเนินการเมื่อโครงการเข้ามา ความสำเร็จในช่วงนี้เกิดขึ้นได้มากกว่าการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในช่วงเริ่มต้น ซึ่งโครงการจะต้องค้นหาความต้องการของบุคคลที่เข้ามามีส่วนร่วมในภายหลังนี้ และจัดลำดับความสำคัญของโครงการและวิธีการดำเนินโครงการที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วม

1.3 การตัดสินใจในช่วงปฏิบัติการ (Operational Decisions) เป็นความเกี่ยวข้องในองค์กรเพื่อโครงการเข้ามามีการเชื่อมโยงโครงการเข้ามาสู่คนในท้องถิ่น มีการรวบรวมขององค์กรต่าง ๆ

ที่เกี่ยวข้องเพื่อกำหนดกฎเกณฑ์สำหรับปฏิบัติกิจกรรมในโครงการ กรอบที่สมาชิกยึดถือประกอบด้วย การประชุมเพื่อจัดทำนโยบาย การคัดเลือกผู้นำที่จะมีอิทธิพลต่อองค์กร

2. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติคนในท้องถิ่นสามารถมีส่วนร่วมในการปฏิบัติแบ่งได้เป็น 3 ชนิด คือ

2.1 การมีส่วนร่วมในการสละทรัพยากร (Resource Contribution) สามารถดำเนินการได้หลายรูปแบบ ได้แก่ แรงงาน เงิน วัสดุอุปกรณ์ และข้อมูลข่าวสาร ทั้งหมดนี้เป็นแหล่งทรัพยากรหลักที่สำคัญซึ่งมีอยู่ในท้องถิ่น นำมาใช้เพื่อพัฒนาโครงการ การส่งเสริมโดยใช้แรงงานในท้องถิ่นเป็นสิ่งที่ดี การบริจาคเงินและวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ และอื่น ๆ แสดงให้เห็นท่าทางที่ชัดเจนของการมีส่วนร่วม สิ่งสำคัญของการมีส่วนร่วมนี้ คือ การรู้ว่าแก่เป็นผู้สนับสนุนและทำอะไรโดยวิธีการสมัครใจ การได้รับค่าตอบแทน หรือโดยการบีบบังคับ การสนับสนุน เรื่องทรัพยากรบ่อยครั้งที่พบว่ามี ความไม่เท่าเทียมกันและการแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัว

2.2 การมีส่วนร่วมในการบริหารและการประสานงาน (Project Demonstration and Co – ordination) คนในท้องถิ่นสามารถรวมตัวในการปฏิบัติงาน โดยการเป็นลูกจ้างหรือสมาชิก ทีมที่ปรึกษาหรือเป็นผู้บริหารโครงการ เป็นสมาชิกอาสา ซึ่งทำหน้าที่ประสานงานกิจกรรมของโครงการ มีการฝึกอบรมให้รู้เทคนิคการปฏิบัติงานในโครงการสำหรับผู้เข้ามาบริหาร หรือประสานงาน วิธีนี้นอกจากจะเพิ่มความไว้วางใจให้กับคนในท้องถิ่นแล้วยังช่วยให้เกิดความตระหนักถึงปัญหาของตนเองอีกด้วย อีกทั้งยังทำให้เกิดการสื่อสารข้อมูลภายใน และได้รับคำแนะนำซึ่งเป็นปัญหาของคนในท้องถิ่น ตลอดจนผลกระทบที่ได้รับเมื่อโครงการเข้ามา

2.3 การมีส่วนร่วมในการขอความร่วมมือ (Enlistment) การขอความร่วมมือไม่จำเป็นต้องมีผลประโยชน์เข้ามาเกี่ยวข้อง แต่พิจารณาจากข้อเท็จจริงที่ว่า ผลเสียที่ตามมาหลังจากนำโครงการเข้ามา และผลที่เกิดกับคนในท้องถิ่นที่เข้าร่วมในโครงการ

3. การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นมานานและมีผลในทางเศรษฐกิจซึ่งไม่ควรมองข้ามไป การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์แบ่งได้ 3 ชนิด คือ

3.1 ผลประโยชน์ด้านวัตถุ (Material Benefits) เป็นความต้องการขั้นพื้นฐานของบุคคล เช่น เป็นการเพิ่มการบริโภค รายได้ และทรัพย์สิน แต่สิ่งเหล่านี้อาจจะทำให้การสรุปข้อมูล ล้มเหลวได้ ซึ่งควรวิเคราะห์ให้ได้ว่าใครคือผู้มีส่วนร่วม และดำเนินการให้เกิดขึ้น

3.2 ผลประโยชน์ด้านสังคม (Social Benefits) เป็นความต้องการขั้นพื้นฐานด้าน สาธารณะ ได้แก่ บริการหรือความพึงพอใจการสาธารณูปโภค การเพิ่มโครงการพัฒนาท้องถิ่นโดยใช้ รูปแบบการผสมผสานเพื่อเพิ่มคุณภาพชีวิตให้กับคนยากจน จึงจำเป็นต้องมีการกำหนดการมีส่วนร่วมใน ผลประโยชน์ทั้งในเรื่องปริมาณ การแบ่งผลประโยชน์ และคุณภาพบริการและความพึงพอใจ

3.3 ผลประโยชน์ด้านบุคคล (Personal Benefits) เป็นความปรารถนาจะเข้ามาเป็นสมาชิกกลุ่มหรือได้รับการคัดเลือกเข้ามา เป็นความต้องการอำนาจทางสังคมและการเมือง โดยผ่านความร่วมมือในโครงการ ผลประโยชน์สำคัญที่ได้จากโครงการมี 3 ชนิด ความรู้สึกมีคุณค่าในตนเอง อำนาจทางการเมือง และความรู้สึกว่าตนเองทำงานมีประสิทธิภาพ การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ควรศึกษาผลเสียที่จะเกิดขึ้นตามมาภายหลังด้วย เพราะอัตราการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์มีความแตกต่างกัน จะเป็นข้อมูลที่สำคัญในการวางนโยบายหลักที่เกี่ยวข้องว่าจะให้ใครมีส่วนร่วม หากผลที่ออกมาตรงกันข้ามกับความคาดหวัง จะได้แก้ไขเพื่อหาแนวทางที่มีความเป็นไปได้ในการวางรูปแบบใหม่

4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล เป็นส่วนที่มีการเขียนเป็นรายงานไว้น้อย สามารถประเมินโครงการได้ 2 รูปแบบ คือการมีส่วนร่วมทางตรง และการมีส่วนร่วมทางอ้อม การมีส่วนร่วมในการประเมินผล ส่วนใหญ่เจ้าหน้าที่จากส่วนกลางมากกว่าคนในท้องถิ่น ซึ่งทำหน้าที่ประเมินผลด้านงบประมาณ ความพึงพอใจของบุคคลที่มีต่อโครงการ ประเมินว่ามีผู้เห็นด้วยกับโครงการหรือไม่ ผู้ที่มีส่วนร่วมได้แก่ใครบ้าง มีส่วนร่วมโดยวิธีใด มีการแสดงความคิดเห็นผ่านสื่อต่างๆ หรือผ่านตัวแทนที่เลือกเข้าไปอย่างไร และทำอย่างไร ความคิดเห็นต่างๆ จึงจะได้รับการนำไปประโยชน์ (วนิดา แหม่มหลัก, 2553)

4. แนวคิดธุรกิจชุมชน

ความหมายของธุรกิจชุมชนและชุมชนเข้มแข็ง

ชุมชน เป็นคำที่มีการนำไปใช้กันอย่างกว้างขวางและใช้ในลักษณะแตกต่างกันออกไปแต่ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 ได้มีการให้แนวคิดและความหมายของชุมชนและความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อเป็นแนวทางและการนำไปสู่การปฏิบัติตามยุทธศาสตร์และแนวทางการพัฒนาของแผน

ชุมชน หมายถึง กลุ่มคนที่มีวิถีชีวิตเกี่ยวพันกันและมีการติดต่อสื่อสารเกี่ยวข้องกันอย่างเป็นปกติต่อเนื่องอันเนื่องมาจากการอยู่ในพื้นที่ร่วมกันหรือมีอาชีพร่วมกันหรือการประกอบกิจการซึ่งมีวัตถุประสงค์ร่วมกันหรือการวัฒนธรรมความเชื่อหรือความสนใจร่วมกัน “ชุมชน” มีอยู่ 3 มิติ คือ

1. มิติภูมิศาสตร์ (Geography) อธิบาย “ชุมชน” ในด้านกายภาพประกอบด้วยพื้นที่หรือบริเวณที่คนอยู่ร่วมกันในขอบเขตที่ชัดเจนจะรวมถึงทุกๆ อย่างที่อยู่ในบริเวณนั้นด้วย เช่น ถนน แม่น้ำ ลำคลอง วัด โรงเรียนสถานีนานามัย ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

ในมิตินี้ ตรงกับความหมายของคำว่า “หมู่บ้าน” ที่เป็น “หน่วยการปกครอง” ที่คนทำงานพัฒนาส่วนใหญ่ในประเทศไทยเข้าใจกัน

2. มิติสังคม (Sociology) อธิบาย “ชุมชน” ในด้านความสัมพันธ์ของคนที่มีอะไร ๆ ร่วมกัน โดยส่วนใหญ่แล้วคือผลประโยชน์ร่วมกัน (Mutual Interest) เช่น ปัญหาหรือความต้องการร่วมกัน

ตระกูล เครือญาติ ขนบประเพณี วัฒนธรรม ร่วมกัน มิติดี้นั้นความสัมพันธ์ไม่ได้เน้นพื้นที่จึงทำให้ความหมายของ “ชุมชน” กว้างกว่าความหมายตามมิติที่

3. มิติดิจิตวิทยา (Psychology) อธิบาย “ชุมชน” ในด้านความรู้สึกของคนที่มีต่อกันและกัน เช่น ความเอื้ออาทร ความรัก ความผูกพัน ความเชื่อสัตย์ และความจงรักภักดี เป็นต้น มิติที่เน้น “ความรู้สึก” ของคนล้วนเกิดมาจาก “ความสัมพันธ์” และผันแปรตามกันด้วย

ชุมชนในมิติสังคมและมิติดิจิตวิทยา เท่านั้นที่สามารถก่อให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมและกระบวนการเรียนรู้และกลายเป็น “พลังชุมชน” เพื่อ “พัฒนาชุมชน” ได้

ธุรกิจชุมชนเป็นการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาทรัพยากรเงินทุนของชุมชนหรือทุนทางสังคมในรูปแบบใหม่เพื่อการผลิตแปรรูปการรวมตัวกันเป็นองค์กรหรือสหกรณ์และการตลาดที่สอดคล้องกับกระแสโลกาภิวัตน์เพื่อเพิ่มพูนรายได้และสร้างอำนาจการต่อรองทางเศรษฐกิจให้แก่ชุมชน

คำว่า “ธุรกิจชุมชน” หมายถึงการลงทุนทำการผลิตการค้าของชุมชนโดยมุ่งหวังกำไรเข้าสู่ชุมชนชุมชน อาจเริ่มต้นสะสมทุนจากการทำกลุ่มออมทรัพย์แต่ต่อมาต้องสะสมทุนโดยอาศัยกำไร การทำธุรกิจชุมชนในที่นี้จึงเป็นความพยายามของชุมชนในการดูรายได้จากภาคเมืองเข้าสู่ 26 ชนบทเพื่อให้ภาคชนบทเสียเปรียบภาคเมืองมากเกินไป

ธุรกิจชุมชนเป็นกิจกรรมที่บุคคลหรือองค์กรในชุมชนมีส่วนเป็นเจ้าของกิจการ ช่วยกันดำเนินงานบางส่วนหรือทั้งหมดโดยประสานความร่วมมือเข้ากับหน่วยงานต่าง ๆ มีการเรียนรู้และการจัดการร่วมกันเพื่อดำเนินการในกิจกรรมการผลิตการแปรรูปการค้าและการบริการที่มุ่งพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชน โดยสอดคล้องกับสังคมวัฒนธรรมทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชนอันจะนำไปสู่ชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีและการพัฒนาที่ยั่งยืน

สรุปได้ว่า “ธุรกิจชุมชน” หมายถึง การดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่อาศัยความร่วมมือและภูมิปัญญาของคมในท้องถิ่นในการประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ซึ่งดำเนินงานโดยคนในชุมชนเพื่อคนในชุมชน

ธุรกิจชุมชนในสังคมไทย จำแนกออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. ธุรกิจชุมชนแบบปันผลนิยมเป็นแนวคิดที่ส่งเสริมสนับสนุนการรวมตัวของชาวบ้านในชุมชนขึ้นเป็นองค์กรธุรกิจชุมชนจดทะเบียนตามกฎหมายเศรษฐกิจศาสตร์กระแสหลัก ซึ่งการประกอบการจะมีเป้าหมายที่ดอกผลหรือดอกเบี้ยหรือกำไรเพื่อนำมาปันผลเป็นเงินให้แก่สมาชิกแนวความคิดนี้ ส่วนใหญ่มาจากราชการจากกระทรวงหลักที่เข้าไปพัฒนาชนบท ได้แก่ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงพาณิชย์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์เกษตร กระทรวงอุตสาหกรรมกระทรวงสาธารณสุข รวมถึง การจัดตั้งกลุ่มองค์กรชุมชนที่องค์กรพัฒนาเอกชนบางส่วนเข้าไปดำเนินงาน

2. ธุรกิจชุมชนแบบชุมชนนิยมเป็นแนวความคิดธุรกิจชุมชนที่ตั้งอยู่บนหลักความช่วยเหลือพึ่งพิงกันของสมาชิกในชุมชนยึดถือความร่วมมือและสร้างศักยภาพในการพัฒนาตนเองของชุมชนเอาชุมชนเป็นเป้าหมายที่จะกระจายรายได้สร้างสวัสดิการชุมชนเป็นสื่อนมากกว่าการแบ่งปันดอกผลดอกเบี๊ยะจากการประกอบธุรกิจร่วมกัน

หลักคิดของธุรกิจชุมชนแบบชุมชนนิยม นี้แตกต่างและสวนทิศทางกับหลักคิดเศรษฐศาสตร์ตะวันตก หรือมีฉะนั้นก็จะนำเอาทฤษฎีเศรษฐศาสตร์หลักการบริหารจัดการของทุนนิยมมาปรับใช้เพื่อสร้างชุมชนที่เข้มแข็งทางเศรษฐกิจสร้างความมั่นคงและความยั่งยืนในการพัฒนาชุมชนโดยอาศัยหลักการสำคัญดังนี้

กระบวนการพัฒนาที่เป็นชุมชนพึ่งตนเองเป็นกระบวนการพัฒนาจากเล็กไปสู่อะไรจะสมจากน้อยไปสู่การมีส่วนร่วมของสมาชิกและใช้วัฒนธรรมชุมชนเป็นตัวเชื่อมร้อยความหลากหลายหรือความแตกต่างของบุคคลเข้าด้วยกัน

กระบวนการของชุมชนสร้างวงจรเป็นหลักคิดธุรกิจชุมชนแบบชุมชนนิยม ที่สร้างพื้นฐานการพัฒนาแบบยั่งยืนให้เกิดขึ้น โดยอาศัยกระบวนการกลุ่มเพื่อสร้างทุนพื้นฐานที่จำเป็นของชีวิต ได้แก่ ทุนโภคทรัพย์ (ทุนชีวิตหรือทุนแห่งชีวิต) เป็นฐานปัจจัยสี่ควบคุมและเอื้อประโยชน์กับทุนในลักษณะอื่น ๆ เช่น ทุนเงินตรา (กลุ่มออมทรัพย์) ทุนแรงงาน (กลุ่มลงแขก หรือขอมือ แกะสลัก) ทุนธุรกิจการค้า (สหกรณ์ร้านค้าชุมชน) ทุนแรงงานฝีมือ (กลุ่มจักสาน ทอผ้า ปั่นหม้อ แกะสลักไม้) ทุนสวัสดิการ (กลุ่มสวัสดิการชุมชน กลุ่มฅาปนกิจ กลุ่มสมุนไพรรพพึ่งตนเอง) และทุนธุรกิจ – อดสาหกรรมชุมชน (กลุ่มยารักษาความปลอดภัย โรงสีชุมชน โรงงานยางพาราชุมชน โรงน้ำปลา โรงงานขนมจีน หรือห้องเย็นของชุมชน เป็นต้น)

กระบวนการสร้างความมั่งคั่งชุมชนด้วยการลดรายจ่ายเป็นหลักคิดธุรกิจชุมชนแบบชุมชนนิยม ที่ทวนกระแสเศรษฐศาสตร์ทุนนิยมซึ่งความมั่งคั่งมาจากการเพิ่มรายได้ หรือการแสวงหากำไรสูงสุดส่วนความมั่งคั่งของชุมชนในหลักเศรษฐศาสตร์ชุมชนนิยมมีความหมาย 3 นัยยะ ได้แก่

1. ความมั่งคั่งจากความหลากหลายของภาคการผลิตจริงที่ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้โดยไม่ต้องซื้อจากภายนอกอันเป็นการนำเงินตราออกไปจากชุมชนยังชุมชนนำสินค้าที่ผลิตเองได้มาใช้เป็นสวัสดิการชุมชนมากขึ้นเท่าใด ความมั่งคั่งของชุมชนจะเกิดมากยิ่งขึ้นเท่านั้น (หลักผู้บริโภคนเป็นผู้ผลิต) พร้อมกับลดบทบาทความสำคัญของเงินตราให้น้อยลง

2. ความมั่งคั่งของชุมชนมาจากวงจรทุนทำให้ต้นทุนสินค้าชุมชนต่ำมากอันเป็นผลจากระบบการผลิตและปรัชญาการผลิตแบบใหม่ที่ลดต้นทุนเมื่อนำสู่ตลาดทุนนิยมจะได้อัตราส่วนต่างกำไรส่วนเกินสูง แม้จะขายได้ส่วนน้อยก็ไม่ขาดทุนหรือขาดทุนน้อย อันเป็นผลจากระบบความมั่นคงของชุมชนสร้างความมั่งคั่งหรือนำไปสู่สภาวะไร้อำนาจเงินในชุมชน

3. ความมั่งคั่งของชุมชนเป็นระบบทุนนิยมหรือความมั่งคั่งสูงสุดเป็นภาวะการไร้อำนาจเงินในชุมชนซึ่งถูกแทนที่ด้วยจิตสำนึกระดับสูงกำหนดหน้าที่บทบาทในการผลิตและความพอเพียงในการบริโภค

กระบวนการสร้างการผลิตเพื่อป้อนระบบตลาดเพื่อชุมชน (สินค้าที่ผลิตเหลือบริโภคจึงส่งออกหรือผลิตเลี้ยงตนเองได้แล้วจึงผลิตเพื่อขาย) เป็นหลักสำคัญของการดำเนินธุรกิจชุมชนแบบชุมชนนิยม โดยการประกอบธุรกิจอุตสาหกรรมชุมชนที่ลงทุนน้อยหรือขนาดกลางเพื่อเจ้าแทนที่สินค้าชนิดเดียวกันของบริษัทอุตสาหกรรมใหญ่ทั้งยังเป็นการสร้างงานให้กับสมาชิกในชุมชนเป็นจำนวนมาก โดยมีตลาดภายในชุมชนเป็นหลักเป็นตลาดเพื่อชุมชนและลดทอนรายจ่ายของสมาชิกแต่ละคนลงมาก อีกทั้งป้องกันไม่ให้เงินก้อนใหญ่ถูกบริษัทอุตสาหกรรมดูดออกไปเงินจำนวนนี้จะคอยสะสมเรื่อยๆ กลายเป็นชุมชนที่พึ่งตนเองได้

ดอกผลและกระบวนการสร้างสวัสดิการชุมชนเป็นหลักการหนึ่งของธุรกิจชุมชนแบบชุมชนนิยม ซึ่งนำเอาดอกผลจากกลุ่มออมทรัพย์ดอกผลจากธุรกิจอุตสาหกรรมชุมชนทั้งปวงมาปัดสรร 2 ลักษณะ ได้แก่ ระบบสวัสดิการและเงินปันผลโดยเน้นความสำคัญที่จะเอาดอกผลมาให้สวัสดิการมากกว่าปันผลเป็นเงินคืนสู่สมาชิก

3. เครือข่ายธุรกิจชุมชนเกิดจากการรวมตัวกันของผู้นำชุมชนที่ประสานองค์กรธุรกิจชุมชนต่าง ๆ เข้าด้วยกันโดยมีเป้าหมายที่จะช่วยเหลือกันและกันแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารลงทุนร่วมกันหรือสร้างพลังในการพัฒนาและต่อกรร่วมกัน เครือข่ายธุรกิจชุมชนมี 3 รูปแบบ ได้แก่

1. เครือข่ายธุรกิจชุมชนทบทวนกิจการต่างประเภทรวมตัวกันในระดับจังหวัด เช่น สมาคมฟื้นฟูชนบทจังหวัดสงขลาหรือระดับภาค เช่น ยมนา เป็นเครือข่ายองค์กรชุมชนด้านยางพารา ไม้ผล และนาข้าวในภาคใต้

2. เครือข่ายธุรกิจชุมชนที่มีอาชีพ กิจการ หรือกิจกรรม หรือเป้าหมายทางสังคมทางเดียวกัน เช่น ชุมชนสหกรณ์เครดิตยูเนียนแห่งประเทศไทย เป็นเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์รูปแบบหนึ่งที่ใหญ่ที่สุดของประเทศ การรวมกันของสมาชิก จส.100 ในกิจการประกันอุบัติเหตุรถยนต์เป็นเครือข่ายบุคคลที่มีลักษณะเป็นชุมชนรูปแบบหนึ่ง หรือองค์กรที่มีวัตถุประสงค์ด้านฉันทนกิจร่วมกันที่อยู่ต่างถิ่นกันหลายองค์กร หรือหลายอาชีพที่ไม่ใช่ธุรกิจเอกชนเครือข่ายองค์กรชาวสวนยางพาราในภาคใต้ เป็นต้น

3. เครือข่ายธุรกิจชุมชนที่เกิดจากองค์กรชุมชนร่วมลงทุนในธุรกิจเดียวกัน บริษัทหรือธุรกิจนั้นจะมีเครือข่ายความร่วมมือระหว่างชุมชนอยู่ด้วย โดยปริยาย เช่น โรงผลิตแป้งขนมจีนที่นครศรีธรรมราช เกิดจากการร่วมทุนของชาวนาในท้องถิ่น กลุ่มออมทรัพย์ โรงงานยางพาราชุมชนองค์กรพัฒนาเอกชน พ่อค้าแม่ค้าที่ผลิตแป้งขนมจีน เจ้าของรถยนต์ที่บรรจุแป้งไปจำหน่ายในนครศรีธรรมราช และจังหวัดใกล้เคียง เป็นต้น

ชุมชนเข้มแข็ง คือ การที่ประชาชนในชุมชนต่าง ๆ ของเมืองหรือชนบทรวมตัวกันเป็น “องค์กรชุมชน” โดยมีการเรียนรู้ การจัดการ และการแก้ไขปัญหาาร่วมกันของคนในชุมชนแล้วถึงได้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือการพัฒนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมภายในชุมชน ตลอดจนมีผลกระทบสู่ภายนอกชุมชนที่ดีขึ้นตามลำดับ โดยจะเรียกชุมชนนี้ว่า กลุ่ม ชุมชน สหกรณ์ บริษัท องค์กรชาวบ้าน เครือข่าย หรืออื่นๆ ที่มีความหมายแสดงถึงความร่วมมือช่วยเหลือกันเพื่อผลประโยชน์ร่วมกัน และด้วยความเอื้ออาทรต่อชุมชนอื่นๆ ในสังคมด้วย (เกศแก้ว เจริญวิริยะภาพ, พินิจ ดวงจินดา และ ภาณุ ธรรมสุวรรณ, 2545)

องค์การชุมชน

องค์การชุมชน หมายถึง กลุ่ม หรือชุมชน หรือสหกรณ์ หรือในชื่ออื่นใด โดยมีการจดทะเบียนตามกฎหมายหรือไม่ก็ตาม อันเป็นองค์กรที่เกิดจากการรวมตัวด้วยความสมัครใจของประชาชนจำนวนหนึ่ง ที่มีวัตถุประสงค์และอุดมคติร่วมกัน มีมิตรภาพและความเอื้ออาทรต่อกัน มีการเรียนรู้กันอย่างต่อเนื่องในการทำงานเพื่อแก้ไขปัญหาพัฒนาเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม มีผู้นำตามธรรมชาติเกิดขึ้นโดยผ่านกระบวนการทำงานร่วมกันดังกล่าว โดยมีผู้นำหลายคนทั้งหญิงและชาย

รูปแบบและกิจกรรมการพัฒนาขององค์กรชุมชนในประเทศไทย

องค์กรชุมชน ในประเทศไทยมีรูปแบบการรวมกลุ่มในระดับที่แตกต่างกันออกไป เช่น การรวมตัวกันเป็นกลุ่ม องค์กร ชาวบ้าน ชุมชน มูลนิธิ สหกรณ์ สหัชชา สภาเกษตรกร เป็นต้น โดยลักษณะกิจกรรมการดำเนินงานที่แตกต่างกันไปตามสภาพความจำเป็นของพื้นที่และความต้องการของประชาชน ซึ่งสามารถจำแนกออกได้ ดังนี้

1. กิจกรรมการรวมกลุ่มตามสาขาอาชีพ เพื่อแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจและการเพิ่มอำนาจการต่อรองทางการเกษตร เช่น กลุ่มทอผ้า กลุ่มเกษตรกรผสมผสาน กลุ่มหัตถกรรมพื้นบ้าน เป็นต้น
2. กิจกรรมการรวมกลุ่มเพื่อแก้ปัญหาพื้นฐาน เช่น กลุ่มออมทรัพย์ ธนาคารข้าว ธนาคารโคกระบือ กลุ่มฅาปนกิจ ศูนย์สวัสดิการตลาด กลุ่มสมุนไพร สหัชชาคนจน เป็นต้น
3. กิจกรรมธุรกิจชุมชน เช่น การแปรรูปการเกษตร ปั่นน้ำมัน เป็นต้น
4. กิจกรรมอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น การรักษาป่าชุมชน การพิทักษ์สัตว์ป่าและพืชพรรณ การป้องกันปัญหามลพิษและขยะ เป็นต้น
5. กิจกรรมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาชาวบ้าน เช่น การนวดแผนโบราณ การฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณี เป็นต้น
6. กิจกรรมการพัฒนาศักยภาพผู้นำ เช่น การจัดการศึกษาและฝึกอบรมสัมมนา ดูงาน และฝึกปฏิบัติในพื้นที่แก่ผู้นำท้องถิ่น เป็นต้น

7. กิจกรรมการจัดการบริการสังคมแก่ชุมชน ทั้งทางด้านการศึกษาและสาธารณสุข เช่น กองทุนยา โรงเรียนชุมชน เป็นต้น

แนวทางการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ธุรกิจชุมชน

การพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ธุรกิจชุมชน ต้องการความร่วมมือจากทุกฝ่าย ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรพัฒนาเอกชน นักวิชาการ สื่อมวลชน มาทำงานร่วมกัน ในลักษณะพหุภาคี มีองค์กรชุมชนเป็นแกนกลาง เพื่อดำเนินกิจกรรม ดังนี้

1. สำรวจข้อมูลกลุ่มธุรกิจชุมชน เช่น ร้านค้าชุมชน กลุ่มผลิตข้าว กลุ่มเกษตรผสมผสาน กลุ่มผักปลอดสารพิษ กลุ่มสมุนไพร กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ เป็นต้น พร้อมทั้งจัดระดับความเข้มแข็งของกลุ่มอาชีพ

2. รวมกลุ่มและสร้างเครือข่ายกลุ่มอาชีพและคัดเลือกกลุ่มที่มีความพร้อมที่จะพัฒนาเป็นศูนย์การเรียนรู้ธุรกิจชุมชนของอาชีพนั้น ๆ ทั้งนี้ คณะกรรมการของกลุ่มที่ได้รับคัดเลือกจะทำหน้าที่บริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้ธุรกิจชุมชน

3. พัฒนาเครือข่ายธุรกิจชุมชนครบวงจร เช่น ธุรกิจข้าวครบวงจรประกอบด้วยผู้ผลิต ผู้แปรรูป ผู้ขาย ผู้บริโภค เพื่อสร้างธุรกิจชุมชนครบวงจรที่เกื้อกูลต่อกันทุก ๆ ฝ่าย โดยเริ่มพัฒนาจากวงจรขนาดเล็กในระดับท้องถิ่นไปสู่วงจรในระดับประเทศ และต่างประเทศ

4. พัฒนาระบบการบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้ธุรกิจชุมชน

5. พัฒนาระบบข้อมูลข่าวสารและวิธีการใช้ประโยชน์ จากข้อมูลธุรกิจชุมชนครบวงจร

6. พัฒนาหลักสูตร วิธีการฝึกอบรม และให้คำปรึกษาแนะนำ

ประโยชน์การเรียนรู้ธุรกิจชุมชน

ศูนย์การเรียนรู้ธุรกิจชุมชนเปรียบเสมือนโรงเรียนธุรกิจชุมชนสำหรับชาวบ้าน ที่มุ่งพัฒนาชุมชนท้องถิ่นอย่างบูรณาการ ประโยชน์ของศูนย์การเรียนรู้ธุรกิจชุมชน สรุปได้ดังนี้

1. ส่งเสริมระบบประชาธิปไตย สร้างคุณธรรมจริยธรรมและจิตสำนึก โดยกระบวนการกลุ่ม/การสร้างเครือข่าย

2. สร้างปัญญา องค์ความรู้ และทักษะในการพัฒนาธุรกิจชุมชนครบวงจร

3. พัฒนาระบบการบริหารจัดการธุรกิจชุมชนครบวงจร

4. บริการข้อมูลข่าวสารธุรกิจชุมชนครบวงจร

5. บริการฝึกอบรมและปรึกษาแนะนำ

ธุรกิจชุมชนบูรณาการทั้งเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม และอีกนัยหนึ่งธุรกิจชุมชน เกื้อกูลต่อกันสรรพสิ่ง ทั้งผู้ผลิต ผู้บริโภค สังคม

ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ฯลฯ จึงอาจกล่าวได้ว่า ธุรกิจชุมชน คือ ธุรกิจศีลธรรม ที่คนในชุมชน ต้องมีความซื่อสัตย์ สามัคคี อดทน และเสียสละเพื่อส่วนรวม

ธุรกิจชุมชนเป็นกระบวนการทางสังคม เป็นวิถีชีวิตของชุมชน ซึ่งก็คือ วัฒนธรรมของชุมชน เป็นเครื่องมือที่สร้างการเรียนรู้ให้กับชุมชนในระดับฐานล่าง ซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศและสามารถสร้างการมีส่วนร่วมได้เป็นอย่างดี เนื่องจากเกี่ยวข้องกับการเลี้ยงชีพ เมื่อครอบครัวและชุมชนในชนบทมีเศรษฐกิจพอเพียง มีสังคมและสภาพแวดล้อมที่ดี จะสามารถดำรงชีพในท้องถิ่นได้อย่างสงบสุข ลดปัญหาสังคมทั้งในเมืองและในชนบท โดยเฉพาะปัญหาการล่มสลายของสถาบันครอบครัวโดยอัตโนมัติ

ดังนั้นขั้นตอนการดำเนินงานของธุรกิจชุมชนที่จะนำไปสู่การประสบความสำเร็จได้นั้น ควรมีขั้นตอนที่สำคัญดังต่อไปนี้

1. ค้นหาความต้องการของตลาด

ธุรกิจชุมชนจะต้องทราบถึง ความต้องการสินค้าและบริการของตลาด ความได้เปรียบทางด้านการผลิตหรือการแข่งขันเพราะชุมชนแต่ละพื้นที่มีความได้เปรียบทางด้านทรัพยากรที่แตกต่างกัน นั่นคือชุมชนควรตระหนักว่า จะนำทรัพยากรของชุมชนที่มีอยู่มาผลิตสินค้าอะไร

ซึ่งในทางเศรษฐศาสตร์ ปัญหาดังกล่าวนี้จะเรียกว่าปัญหาพื้นฐานทางเศรษฐกิจที่ว่า ผลิตอะไร (What)

2. เลือกวิธีการผลิตที่เหมาะสม

ธุรกิจชุมชนต้องทราบว่าผู้ที่จะลงมือผลิตมีใครบ้าง และผู้ที่เกี่ยวข้องกับการผลิตมีใครบ้าง จึงควรให้ผู้ที่มีความสามารถนี้เป็นผู้ลงมือผลิต ให้คำแนะนำในการผลิต ให้มีการระดมสมองของคนเหล่านี้ และยังสามารถพึ่งพาผู้ที่เกี่ยวข้องกับการผลิต เช่น หน่วยงานราชการ สถาบันวิชาการต่างๆ นอกจากนี้ในการผลิตที่เหมาะสมของธุรกิจจะต้องคำนึงถึง ปัจจัยการผลิต อันประกอบด้วย ที่ดิน (Land) แรงงาน (Labor) ทุนที่ใช้ในการดำเนินงาน (Capital) และ ผู้ประกอบการ (Entrepreneur) ซึ่งในทางเศรษฐศาสตร์ ปัญหานี้จะเรียกว่าปัญหาพื้นฐานทางเศรษฐกิจที่ว่าผลิตอย่างไร (How)

3. ใครคือกลุ่มเป้าหมาย

ธุรกิจชุมชนต้องทราบว่าควรขายสินค้าให้กับใคร และลูกค้าจะซื้อสินค้าของเราได้อย่างไร ซึ่งลูกค้าอาจแบ่งเป็น ลูกค้าท้องถิ่น และลูกค้านอกท้องถิ่น ซึ่งขึ้นอยู่กับตัวสินค้าและความต้องการสินค้าจะเป็นตัวกำหนดว่า ลูกค้าเป็นใคร เช่น กรณีผ้าทอเกาะยอ ลูกค้าเป็นคนนอกท้องถิ่น กรณีป๊มน้ำมัน ลูกค้าจะเป็นคนในท้องถิ่น สำหรับการเข้าถึงลูกค้านั้น สามารถแบ่งลูกค้าออกเป็นอีก 2 ประเภท ประกอบด้วย ลูกค้าปลีก คือ ลูกค้ารายย่อยที่ซื้อสินค้าเพื่อนำไปบริโภคเอง และลูกค้าส่ง คือ ลูกค้าที่ซื้อสินค้าในปริมาณมากเพื่อนำไปขายต่อ ซึ่งในทางเศรษฐศาสตร์ ปัญหานี้จะเรียกว่าปัญหาพื้นฐานทางเศรษฐกิจที่ว่า ผลิตเพื่อใคร (For Whom)

4. กำหนดรูปแบบที่เหมาะสม

รูปแบบที่เหมาะสมของธุรกิจชุมชน แบ่งเป็น 1) กลุ่มที่ไม่เป็นทางการ (Informal Group) คือ ไม่มีการจดทะเบียนตามกฎหมายใดๆ มีความเป็นอิสระในการดำเนินงาน แต่ไม่สามารถทำนิติกรรมในนามของกลุ่มได้ ข้อเสียของการตั้งกลุ่มแบบนี้คือ ไม่สามารถระดมเงินทุนได้ และข้อดี คือ การบริหารงานภายในกลุ่มมีความคล่องตัวเนื่องจากสมาชิกจะบริหารงานภายในกลุ่ม 2) กลุ่มที่เป็นทางการ (Formal Group) คือ กลุ่มที่มีการจดทะเบียนตามกฎหมายไม่ว่าจะเป็นในรูปของสหกรณ์ หรือบริษัท จำกัด ข้อเสียของการจัดตั้งกลุ่มคือ การบริหารงานมีความซับซ้อนมากขึ้นและมีความล่าช้า สำหรับข้อดี คือ การระดมทุนสามารถทำได้รวดเร็ว (ธนาวิทย์ บัวฝ้าย, 2557)

ปัจจัยที่กำหนดความสำเร็จของการจัดตั้งธุรกิจชุมชน มีดังต่อไปนี้

1. ความเข้าใจของสมาชิก สมาชิกจะต้องเข้าใจในความแตกต่าง ขอบเขต และข้อจำกัดของกลุ่มที่จัดตั้งขึ้น

2. ความต้องการและเป้าหมายของธุรกิจชุมชน ซึ่งบางชุมชนอาจทำการผลิตแค่พออยู่พอกิน รูปแบบของกลุ่มอาจเป็นเพียงกลุ่มเพื่อ การผลิต เช่น กลุ่มทำนา หรือกลุ่มเลี้ยงสัตว์ บางชุมชนอาจมีเป้าหมายคือกำไร เพื่อนำกำไร มายกระดับชีวิตความเป็นอยู่ของสมาชิกให้ดีขึ้น

3. เงินทุน เพราะเงินทุนเป็นปัจจัยหนึ่งที่กำหนดความสำเร็จของธุรกิจชุมชน ดังนั้นการดำเนินธุรกิจชุมชนจึงควรเริ่มจากกิจกรรมเล็กไปใหญ่ ค่อยๆ สะสมเงินทุนจากชุมชนเพื่อสร้างความแข็งแกร่งให้เกิดกับธุรกิจ การรวมทุนที่ละเล็กละน้อยอาจเข้าเกินไป ชุมชนอาจสามารถระดมทุนในรูปของสหกรณ์หรือบริษัทก็ได้

4. ทรัพยากรบุคคล ซึ่งบุคคลประหลาดนี้จะต้องมีความรู้ความสามารถ ทั้งด้านภูมิปัญญา ท้องถิ่นและวิทยาการใหม่ ๆ ทั้งนี้จะต้องเป็นคนที่รักงานของชุมชน ขอบงานท้าทาย มีความเสียสละ ไม่หวังผลตอบแทนมากเกินไป

5. การมีส่วนร่วมของชุมชน เป็นสิ่งสำคัญที่สุดในการจัดตั้งธุรกิจชุมชน ถ้าสมาชิกไม่ร่วมมือ ธุรกิจชุมชนก็เกิดขึ้นไม่ได้ โดยที่สมาชิกควรมี 4 ร่วม คือ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำ และร่วมรับผิดชอบ

ธุรกิจชุมชนเป็นแนวทางหนึ่งในการยกระดับรายได้ ชีวิตความเป็นอยู่ และคุณภาพชีวิตของชาวบ้านหรือเกษตรกรในชนบทที่เป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศ แต่เป็นกลุ่มคนที่ยากจนที่สุดของประเทศ หากกลุ่มชาวบ้านหรือกลุ่มเกษตรกรเหล่านี้มีรายได้สูงขึ้นจะส่งผลกระทบต่อภาวะเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ โดยในการประกอบธุรกิจชุมชนควรมุ่งเน้นสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ส่งเสริมให้เกิดเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งตนเอง ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัตถุดิบในชุมชน โดยคนในชุมชนเป็นคนในชุมชน

ศูนย์การเรียนรู้ธุรกิจชุมชน

ศูนย์การเรียนรู้ธุรกิจชุมชนที่บริหารจัดการโดยชุมชนเป็นศูนย์การเรียนรู้ตามอัธยาศัยแบบเปิดเสรีที่ตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนได้ดีที่สุด ดังนั้นการเรียนรู้ธุรกิจชุมชนหลากหลายอาชีพในพื้นที่ต่างๆ เพื่อสร้างทางเลือกและโอกาสให้คนในชุมชนท้องถิ่นได้พัฒนาตนเองอย่างเต็มศักยภาพ ซึ่งเป็นทุนทางสังคมที่สำคัญยิ่งในการปฏิรูปเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของประเทศ

5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการค้นคว้าข้อมูลในหลายๆ แหล่ง พบว่างานวิจัยเกี่ยวกับระบบการจัดการคุณภาพ (GAP) ยังไม่มี ส่วนใหญ่มุ่งประเด็นไปที่มาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน จึงทำให้งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องการพัฒนากระบวนการจัดการคุณภาพกลุ่มข้าวกล้องงอกโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านไหลหิน อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปางของคณะผู้วิจัยนั้นยังไม่มี ดังนั้นคณะผู้วิจัยจึงขอเทียบเคียงงานวิจัยมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน โดยได้นำการผลวิจัยไปใช้ดังต่อไปนี้

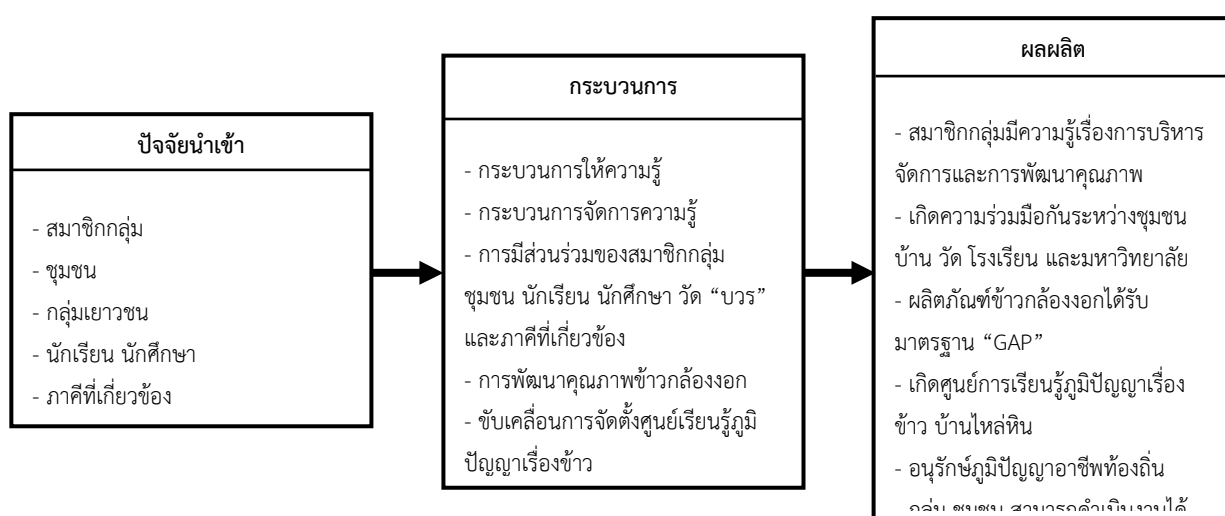
วิภาวี กฤษณะภูมิ (2556) ได้ศึกษาเรื่องการจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชน : การเรียนรู้จากกลุ่มอาชีพทอผ้าไหมและทอผ้าฝ้ายในจังหวัดขอนแก่น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพการจัดตั้งและการจัดการกลุ่มของกลุ่มอาชีพทอผ้าไหมและทอผ้าฝ้ายในจังหวัดขอนแก่นภายใต้โครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ในจังหวัดขอนแก่น การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผลการวิจัยพบว่าสภาพการจัดตั้งกลุ่มอาชีพทอผ้าไหมและทอผ้าฝ้ายในจังหวัดขอนแก่นภายใต้โครงการดังกล่าวนี้ แต่ละกลุ่มมีการจัดตั้งกลุ่มที่แตกต่างกัน โดยมาจากการแนะนำจากหน่วยงานภาครัฐต่างๆ การเชิญชวนจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) การส่งเสริมจากองค์กรพัฒนาเอกชน การเป็นกลุ่มอาชีพที่ได้ก่อตั้งขึ้นมาก่อนที่จะมี “โครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์” เป็นการรวมกลุ่มกันขึ้นมาเองและเป็นกลุ่มที่ได้แยกตัวออกมาจากกลุ่มอาชีพทอผ้าหรือกลุ่มโอท็อปแล้วมาจัดตั้งกลุ่มขึ้นใหม่ สำหรับการจัดการกลุ่มของกลุ่มอาชีพทอผ้าไหมและทอผ้าฝ้ายดังกล่าว พบว่ากลุ่มอาชีพทอผ้าเหล่านี้มีการจัดการด้านต่างๆ ได้แก่ การจัดการด้านการบริหารกลุ่ม การจัดการด้านการวางแผนผลิต การจัดการด้านการผลิต การจัดการด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ การจัดการด้านการตลาด การจัดการด้านการประชาสัมพันธ์ การจัดการด้านการเงิน และการจัดการด้านการทำบัญชี

อัจฉรา มลิวงศ์ และ ขจรศักดิ์ วงศ์วิราช (2554) ได้ศึกษาเรื่องการพัฒนาผลิตภัณฑ์สมุนไพรสู่มาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนนวดแผนไทยบ้านแม่ทะ อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้กระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ การสังเกตการณ์ การสัมภาษณ์เชิงลึก การจัดเวทีเสวนา การสร้างการเรียนรู้ร่วมกันของนักวิจัยและกลุ่มเป้าหมายคือสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนนวดแผนไทยบ้านแม่ทะ โดยมีโจทย์วิจัยคือ จะมีแนวทางในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนนวดแผนไทยบ้านแม่ทะเพื่อ

เข้าสู่กระบวนการรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนได้อย่างไร และมีวัตถุประสงค์ในการวิจัยเพื่อศึกษาศักยภาพของกลุ่มในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ และเพื่อศึกษาแนวทางและการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนนวดแผนไทยบ้านแม่ทะสู่กระบวนการรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน

ผลการวิจัยจากการวิเคราะห์ศักยภาพของกลุ่มในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ พบว่า สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนนวดแผนไทยบ้านแม่ทะ มีความร่วมมือร่วมใจในการดำเนินงาน มีความเสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวม รวมทั้งมีความมุ่งมั่นตั้งใจในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ภายใต้การสร้างการเรียนรู้แนวทางการนำผลิตภัณฑ์ชุมชนเข้าสู่การรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน ส่วนแนวทางในการพัฒนาผลิตภัณฑ์พบว่า ต้องให้สมาชิกกลุ่มมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการในการพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อเข้าสู่การรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน โดยได้รับคำแนะนำจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องคือ สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดลำปาง และให้เป็นหน่วยงานหนุนเสริมผลักดัน และสร้างองค์ความรู้ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ คือการสร้างองค์ความรู้ให้แก่สมาชิกและให้สมาชิกในกลุ่มเลือกผลิตภัณฑ์ที่มีความเหมาะสมที่สุด เพื่อพัฒนาไปสู่มาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน โดยมีสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดลำปางเป็นหน่วยงานหนุนเสริม

กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

ในการศึกษาเรื่องการพัฒนากระบวนการจัดการคุณภาพกลุ่มข้าวกล้องงอกโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านไหล่หิน อำเภอกะลา จังหวัดลำปาง มีวัตถุประสงค์ของการศึกษาคือ 1. เพื่อพัฒนาคุณภาพกลุ่มข้าวกล้องงอกโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน และ 2. เพื่อจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ภูมิปัญญาข้าวกล้องงอกบ้านไหล่หิน อ.กะลา จ.ลำปาง โดยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Method) ดังต่อไปนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างคือ ผู้ประกอบการกลุ่มอาชีพข้าวกล้องงอก หมู่ 6 ตำบลไหล่หิน อำเภอกะลา จังหวัดลำปาง จำนวน 1 กลุ่ม มีสมาชิกกลุ่มทั้งสิ้น 15 คน

2. วิธีดำเนินการวิจัย

2.1 การศึกษาสภาพทั่วไปของตำบลไหล่หิน

คณะผู้วิจัยศึกษาด้วยการใช้หลักการสังเคราะห์เอกสารต่างๆ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบริบทข้าวกล้องงอกในประเทศไทย โดยใช้วิธีการวิจัยเอกสาร

2.2 การศึกษาเพื่อหาโจทย์วิจัยในพื้นที่ โดยใช้วิธีการลงพื้นที่และจัดประชุมเสวนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อหาโจทย์วิจัยร่วมกับชุมชน

หลังจากการจัดเสวนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้แล้ว คณะผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้มาเขียนรายงานการวิจัยด้วยการใช้การวิเคราะห์เนื้อหาสาระ (Content Analysis) คือ นำข้อมูลต่างๆ ที่ได้ในการเสวนา มาวิเคราะห์เนื้อหาสาระอย่างเป็นระบบ นอกจากนั้นคณะผู้วิจัยนำเสนอสถานการณ์ปัจจุบันด้วยการวิเคราะห์เชิงบรรยาย (Descriptive Analysis) ประกอบกันไป เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์ที่สุด

2.3 การศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานของกลุ่มอาชีพข้าวกล้องงอกในตำบลไหล่หิน

คณะผู้วิจัยทำการศึกษาด้วยการลงพื้นที่และจัดเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับชุมชนและตัวแทนชุมชน โดยการนำเสนอสถานการณ์ปัจจุบันของข้าวกล้องงอกด้วยการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส อุปสรรค (SWOT Analysis) และใช้การวิเคราะห์เนื้อหาสาระ (Content Analysis) ควบคู่กันไป

2.4 การศึกษาเพื่อหาแนวทางการพัฒนาการดำเนินงานของกลุ่มอาชีพข้าวกล้องงอก ในตำบลไหล่หิน

คณะผู้วิจัยใช้การศึกษาเชิงคุณภาพ โดยใช้การสนทนากลุ่ม (Focus Group) ด้วยการเชิญผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการคุณภาพ (GAP) ได้แก่ เกษตรตำบลไหล่หิน 1 คน และนักวิชาการกรมการข้าว 2 คน คณะผู้วิจัย จำนวน 4 คน พร้อมด้วยกลุ่มข้าวกล้องงอก จำนวน 15 คน รวมเป็น 22

คน มาสนทนากลุ่ม เพื่อหาแนวทางการพัฒนาการดำเนินงานของกลุ่มอาชีพชาวกล้งองอก และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการใช้การวิเคราะห์เนื้อหาสาระ (Content Analysis) และการวิเคราะห์เชิงบรรยาย (Descriptive Analysis)

2.5 การศึกษาเพื่อหาแนวทางการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ เพื่อเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้และจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ประชาชนได้รับการส่งเสริมให้เรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต เสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน สร้างโอกาสการเรียนรู้สำหรับประชาชนในชุมชน และให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ และจัดการศึกษาให้กับชุมชนเอง โดยคณะผู้วิจัยได้ประสานงานและเชื่อมโยงข้อมูล เพื่อจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยกับส่วนราชการในตำบล เช่น โรงเรียนไหล่หินวิทยาโดยนำไปบรรจุอยู่ในแผนการเรียนรู้ และเทศบาลตำบลไหล่หินโดยนำไปจัดทำแผนชุมชนต่อไป

3. พื้นที่ศึกษา

คณะผู้วิจัยได้เลือกพื้นที่ในการวิจัยคือวัดป่าชัยมงคล หมู่ 6 ตำบลไหล่หิน อำเภอกะลา จังหวัดลำปาง ซึ่งเป็นสถานที่ผลิตข้าวกล้งองอก

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้รวบรวมข้อมูลดังนี้

1. การเก็บรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ จากข้อมูลพื้นฐานที่มีอยู่ เช่น บริบทชุมชน
2. การเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ จากการสังเกต การประชุมเสวนาและจัดเวทีเสวนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การจัดการกระบวนการเรียนรู้ การถ่ายทอด/อบรมแก่สมาชิกกลุ่มอาชีพชาวกล้งองอก และการประชุม สัมมนาของคณะผู้วิจัย

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ มีการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการดังต่อไปนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารและจากประชุม เวทีเสวนา กระบวนการเรียนรู้ การสังเกต แล้วนำมาวิเคราะห์เชิงบรรยาย (Descriptive Analysis) และวิเคราะห์เชิงเนื้อหาสาระ (Content Analysis)
2. วิเคราะห์สถานการณ์ปัจจุบันของชาวกล้งองอกด้วยการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส อุปสรรค (SWOT Analysis) และใช้การวิเคราะห์เนื้อหาสาระ (Content Analysis)

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การพัฒนาระบบจัดการคุณภาพกลุ่มข้าวกล้องงอกโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านไหล่หิน อำเภอกะลา จังหวัดลำปาง ในครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้ใช้กระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาระบบการบริหารจัดการกลุ่ม การพัฒนาคุณภาพกลุ่ม การพัฒนาคุณภาพข้าวกล้อง ตลอดจนร่วมหาแนวทางในการสืบสานภูมิปัญญาโดยการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ภูมิปัญญาข้าวกล้องงอก เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ภายในชุมชน และจากการดำเนินงานวิจัย คณะผู้วิจัยสามารถสรุปผลการวิจัยจำแนกออกเป็นด้านๆ คือ 1. ด้านการพัฒนาคุณภาพกลุ่มข้าวกล้องงอกโดยการมีส่วนร่วม และ 2. ด้านกระบวนการขับเคลื่อนการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้เรื่องข้าว

1. ด้านการพัฒนาคุณภาพกลุ่มข้าวกล้องงอกโดยการมีส่วนร่วม

1.1 ด้านการบริหารจัดการกลุ่ม

ผลการศึกษา พบว่ากลุ่มข้าวกล้องงอกบ้านไหล่หิน มีการกำหนดบทบาทหน้าที่ของกลุ่มไว้อย่างชัดเจน แต่สมาชิกกลุ่มยังไม่ทราบถึงบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบของตน ขอบข่ายหน้าที่ความรับผิดชอบ ความรับผิดชอบในการดำเนินงานขึ้นอยู่กับบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ซึ่งส่งผลให้การดำเนินงานบางอย่างของกลุ่มข้าวกล้องมีความล่าช้าและเกิดข้อผิดพลาด

จากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่องการบริหารจัดการกลุ่ม บทบาทหน้าที่ และความรับผิดชอบของสมาชิกกลุ่มข้าวกล้องงอก ร่วมวิเคราะห์ถึงปัญหาที่ผ่านมาของกลุ่ม เพื่อร่วมกันหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาด้านการบริหารจัดการกลุ่ม

และจากการที่กลุ่มได้ร่วมกันวิเคราะห์ถึงปัญหาด้านการบริหารจัดการกลุ่ม สมาชิกกลุ่มจึงร่วมกันหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาด้านการบริหารจัดการกลุ่มโดยการแบ่งลักษณะและประเภทของงาน การกำหนดรายละเอียดของงานแต่ละงาน หน้าที่ความรับผิดชอบ ขอบข่ายงาน ให้มีความละเอียดและชัดเจนมากขึ้น ตลอดจนการสร้างความรู้ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของสมาชิกกลุ่มข้าวกล้องงอกให้มีความเข้าใจที่ตรงกัน

จากติดตามผลการดำเนินงานของกลุ่มข้าวกล้องงอก ภายหลังจากที่สมาชิกกลุ่มได้ร่วมกันแบ่งลักษณะและประเภทของงาน กำหนดรายละเอียดของงาน พบว่าสมาชิกกลุ่มข้าวกล้องทราบถึงหน้าที่ของตนเองต้องรับผิดชอบ มีการกระจายหน้าที่ไปยังสมาชิกกลุ่มตามความสามารถของสมาชิกกลุ่ม ทำให้การดำเนินงานมีความชัดเจนมากขึ้น

1.2 ด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ข้าวกล้องงอก

จากการศึกษาผลิตภัณฑ์ข้าวกล้องงอกของกลุ่ม พบว่า ข้าวกล้องงอกของกลุ่ม มีประเด็นที่ควรได้รับการพัฒนาในหลายด้าน อย่างไรก็ตามประเด็นที่สำคัญในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ข้าวกล้องงอกคือการได้รับการรับรองเรื่องคุณภาพข้าว ทั้งนี้เนื่องจากกลุ่มมีความต้องการและสนใจที่จะพัฒนาการผลิตและการพัฒนาคุณภาพข้าว เพื่อให้ผลผลิตที่ได้รับเป็นที่ยอมรับและมีมาตรฐาน คณะผู้วิจัยจึงได้จัดอบรมเพื่อให้ความรู้แก่สมาชิกกลุ่มข้าวกล้องงอก

จากการอบรมเพื่อให้ความรู้เรื่องการพัฒนาการผลิตและการพัฒนาคุณภาพข้าว ข้อกำหนดของระบบการผลิตข้าว GAP และการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่ระบบการจัดการคุณภาพข้าว GAP พบว่า สมาชิกกลุ่มข้าวกล้องงอกให้ความสนใจในเรื่องการพัฒนาการผลิตข้าว และมีความพร้อมเพื่อเข้าสู่ระบบการจัดการคุณภาพข้าว (GAP) เพื่อใช้เป็นแนวทางการพัฒนาข้าวของกลุ่มตนเอง พิจารณาได้จากการสอบถามในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาตั้งแต่กระบวนการเตรียมดิน การหว่านข้าว การบำรุง การดูแลรักษา การเก็บเกี่ยวเพื่อให้สามารถดำเนินงานได้อย่างถูกต้องตามกระบวนการหรือข้อกำหนดของมาตรฐาน GAP

นอกเหนือจากการดำเนินกิจกรรมดังกล่าว ยังส่งผลให้กลุ่มข้าวกล้องงอก และสมาชิกกลุ่ม มีความสนใจในการสมัครและส่งรายชื่อเพื่อขอการรับรอง GAP โดยท่านเกษตรอำเภอเกาะคา เป็นผู้รับรองว่ากลุ่มข้าวกล้องงอกและสมาชิกกลุ่มมีพื้นที่นาในการปลูกข้าวเพื่อรับรอง GAP จริง และได้ผ่านการอบรมความรู้พื้นฐานด้าน GAP แล้ว

จากความตั้งใจและความกระตือรือร้นของสมาชิกกลุ่มข้าวกล้องงอก ท่านเกษตรอำเภอเกาะคา ได้ให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนให้กลุ่มข้าวกล้องงอกได้รับโควตาในการขอ GAP จากกรมการข้าว กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ พื้นที่จังหวัดลำปาง ประจำปีงบประมาณ 2557

จากการมีส่วนร่วมในกระบวนการปลูกข้าว ทำให้ผู้วิจัยทราบถึงภูมิปัญญาชาวบ้านตั้งแต่การเตรียมดิน การหว่านข้าว การถอนกล้า และทำให้ทราบถึงประสบการณ์ที่สมาชิกกลุ่มข้าวกล้องงอกสั่งสมมาเพื่อให้ได้ข้าวกล้องงอกที่มีคุณภาพ

ขณะเดียวกันคณะผู้วิจัยได้เชิญเจ้าหน้าที่จากกรมการเข้ามาให้ความรู้เชิงลึกเรื่องการผลิตข้าวเพื่อได้รับการรับรอง GAP เพื่อให้กลุ่มฯ มีความรู้ความเข้าใจในหลักการ กฎเกณฑ์ กระบวนการการผลิต ตามข้อกำหนดของมาตรฐาน GAP ระบบการจัดการคุณภาพ GAP และการบันทึกในระบบการจัดการคุณภาพข้าวสำหรับเกษตรกร จากการอบรมดังกล่าว ส่งผลให้สมาชิกกลุ่มมีความรู้เรื่องระบบการจัดการคุณภาพข้าว GAP ทราบถึงมาตรฐาน GAP ข้าว ว่าเป็นอย่างไร เช่น กลุ่มข้าวหอมมะลิ มีพันธุ์ปนได้ไม่เกิน 2% ในจำนวนนี้มีเมล็ดข้าวแดงไม่เกิน 0.5% เป็นต้น

การติดตามผลการดำเนินงานด้านระบบการจัดการคุณภาพข้าวของกลุ่มข้าวกล้อง พบว่า กรมการข้าว ได้เข้ามาติดตาม กำกับ ตรวจสอบแปลงนา อย่างต่อเนื่อง ตลอดจนกลุ่มได้รับคำแนะนำในการดูแลแปลงนาแก่สมาชิกกลุ่ม การจัดการกระบวนการผลิตก่อนเก็บเกี่ยว การเก็บเกี่ยวและการ

ปฏิบัติหลังการเก็บเกี่ยว การขนย้าย การเก็บรักษา และการรวบรวมผลผลิต การบันทึกระบบการจัดการคุณภาพข้าวสำหรับเกษตรกร ทั้งนี้ทางกลุ่มอยู่ระหว่างดำเนินงานกระบวนการจัดการคุณภาพข้าว GAP ต่อไป

2. ด้านกระบวนการขับเคลื่อนการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้เรื่องข้าว

2.1 ด้านการมีส่วนร่วมในการสืบสานภูมิปัญญา

ด้านการสร้างการมีส่วนร่วมในการสืบสานภูมิปัญญาเรื่องข้าว คณะผู้วิจัยทำการจัดเวทีเสวนาเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน กลุ่มเยาวชน นักเรียน นักศึกษา และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภูมิปัญญาเรื่องข้าวท้องถิ่น โดยคณะผู้วิจัยได้ทำการจัดเวที โดยให้สมาชิกกลุ่ม เชิญชวนกลุ่ม คนในชุมชน กลุ่มเยาวชน นักเรียน นักศึกษา เข้ามารับรู้ถึงการดำเนินของกลุ่ม เพื่อสร้างการรับรู้และการตระหนักถึงประโยชน์ของการบริโภคข้าวกล้อง ความเป็นผลิตภัณฑ์ของชุมชนบ้านไหล่หิน เพื่อการสนับสนุนการบริโภคข้าวกล้องภายในชุมชน ตลอดจนการเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของกลุ่มข้าวท้องถิ่น โดยใช้วิธีต่อไปนี้

2.1.1 การใช้ Story Telling โดยกำหนดให้กลุ่มเยาวชน นักเรียน นักศึกษา ไปสอบถามหรือหาข้อมูลจากสมาชิกกลุ่ม พ่อ แม่ ยาย ย่า ถึงกระบวนการปลูกข้าว หรือกระบวนการได้มาซึ่งข้าวกล้อง โดยให้สมาชิกกลุ่ม พ่อ แม่ ยาย ย่า ผู้รู้เป็นคนเล่าเรื่อง และวิธีการปลูกข้าวแก่เยาวชน ว่ามีขั้นตอนหรือกระบวนการอย่างไร

2.1.2 เยาวชนแต่ละกลุ่มทำหน้าที่ในการถอดความรู้เรื่องกระบวนการปลูกข้าวที่ได้รับจากผู้รู้ โดยเขียนออกมาเป็นขั้นตอนหรือกระบวนการปลูกข้าว

2.1.3 เยาวชน นำเสนอความรู้ที่ได้รับเรื่องกระบวนการปลูกข้าวจากผู้รู้ ตลอดจนร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่องภูมิปัญญาข้าวร่วมกัน

2.1.4 สมาชิกกลุ่ม พ่อ แม่ ยาย ย่า ร่วมกันสรุปองค์ความรู้เรื่องข้าว เพื่อสร้างความเข้าใจให้แก่กลุ่มเยาวชน

ผลการดำเนินงานพบว่าคนในชุมชน กลุ่มเยาวชน นักเรียน นักศึกษา มีความรู้และมีความตระหนักถึงประโยชน์ของการบริโภคข้าวกล้อง ว่ามีประโยชน์มากมายเช่นการมีใยอาหาร กรดไฟติก มีวิตามิน C วิตามิน E บริโภคอย่างต่อเนื่อง ช่วยป้องกันการเป็นโรคมะเร็ง เบาหวาน ช่วยควบคุมน้ำหนักตัว เป็นกรดที่มีความสำคัญในการสื่อสาร ในระบบประสาทส่วนกลาง ช่วยให้สมองผ่อนคลาย นอนหลับสบาย เป็นต้น ทำให้คนในชุมชน กลุ่มเยาวชน นักเรียน นักศึกษา ตระหนักถึงประโยชน์ของข้าวกล้องเพิ่มขึ้น อย่างไรก็ตามกลุ่มเยาวชนไม่เคยชินกับการบริโภคข้าวกล้องไม่เคยชินกับการบริโภคข้าวขาว จึงให้ความสนใจในการบริโภคข้าวกล้องน้อย

ส่วนในด้านความเป็นผลิตภัณฑ์ของชุมชนนั้น ชุมชนได้ให้การสนับสนุนในการซื้อข้าวกล้องงอกมาบริโภคเพิ่มมากขึ้น เพราะผู้บริโภคทราบถึงประโยชน์ของข้าวกล้อง ว่ามีคุณประโยชน์อย่างไร สิ่งสำคัญที่ทำให้ข้าวกล้องงอกบ้านไหล่หันมีลูกค้าซื้อไปบริโภคมาก เพราะข้าวกล้องงอกบ้านไหล่หันมีราคาที่ถูกกว่าข้าวกล้องที่จำหน่ายในท้องตลาดโดยทั่วไป หาซื้อได้ง่ายภายในชุมชน

การติดตามด้านการมีส่วนร่วมในการสืบสานภูมิปัญญาจากสมาชิกกลุ่มข้าวกล้องงอกบ้านไหล่ พบว่า เยาวชน ในชุมชนให้ความสนใจในเรื่องข้าวกล้องงอกมากขึ้น มีนักเรียน นักศึกษาเข้ามาสอบถาม ศึกษาความเป็นมาของกลุ่ม ความเป็นมาของข้าวกล้องงอก เพื่อจัดทำเป็นรายงาน และจากการที่มีนักเรียน นักศึกษา เข้ามาสอบถามหรือศึกษาเรื่องข้าวกล้องงอกจากกลุ่ม ส่งผลให้ภูมิปัญญาเรื่องข้าวมีการสืบสานให้แก่กลุ่มเยาวชนได้ทั้งทางตรงและทางอ้อม

อย่างไรก็ตามสมาชิกกลุ่มมีความต้องการให้เยาวชนในชุมชน ลูกหลานของตนสามารถสืบสานภูมิปัญญาเรื่องข้าวต่อจากตนได้ จึงได้ทำการปลูกฝังภูมิปัญญาเรื่องข้าวแก่ลูกหลานตนโดยวิธีต่างๆ เช่น การให้ลูกหลานบริโภคข้าวกล้อง พร้อมทั้งเล่าเรื่องความเป็นมาและกระบวนการได้มาซึ่งข้าวกล้องที่บริโภคอยู่เป็นอย่างไร เพื่อให้เกิดความรู้และการซึมซับ และสามารถเล่าต่อให้ผู้อื่นฟังได้ เป็นต้น

2.2 ด้านการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ภูมิปัญญาเรื่องข้าว

ด้านการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้เรื่องข้าวภูมิปัญญาเรื่องข้าว หลังจากการที่คณะผู้วิจัยได้มีการจัดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่องข้าวร่วมกับคนในชุมชน กลุ่มเยาวชน นักเรียน นักศึกษา สมาชิกกลุ่มข้าวกล้องงอก ส่วนใหญ่มีความเห็นว่าควรจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ภูมิปัญญาเรื่องข้าวในวัดป่าชัยมงคล เนื่องจากเป็นสถานที่ที่เหมาะสมที่สุด และง่ายต่อการดำเนินงาน ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้กระบวนการมีส่วนร่วมในการให้สมาชิกกลุ่ม เยาวชน นักเรียน นักศึกษา ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการออกแบบศูนย์เรียนรู้ภูมิปัญญาเรื่องข้าว

การจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ภูมิปัญญาเรื่องข้าวในเบื้องต้นนั้นประกอบด้วย ส่วนของการเล่าเรื่องราวความเป็นมาของข้าว การจัดแสดงชุดเครื่องมือหรืออุปกรณ์ที่ใช้ในการทำนา แผนภาพแสดงขั้นตอนการปลูกข้าว คุณประโยชน์ของข้าวกล้องงอก ส่วนการถ่ายภาพเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับข้าว ฯลฯ ทั้งนี้การขับเคลื่อนการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ผู้วิจัยได้อาศัยความร่วมมือของผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ในการร่วมมือปฏิบัติในการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ภูมิปัญญาเรื่องข้าว บ้านไหล่หัน อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ทั้งนี้เพื่อให้ศูนย์เรียนรู้ภูมิปัญญาเรื่องข้าวรู้ดังกล่าวเป็นแหล่งในการสืบสาน เผยแพร่ ความเป็นมาของข้าวให้เป็นที่รู้จักจากรุ่นสู่รุ่นต่อไป

อนึ่งการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาข้าวนั้นไม่สามารถดำเนินการได้ตามกรอบระยะเวลาที่กำหนดไว้ เนื่องจากการจัดตั้งศูนย์พบปัญหาและอุปสรรคคือ อาคารที่ตั้งศูนย์การเรียนรู้นั้นไม่เหมาะสม กล่าวคือไม่เป็นสัดส่วนเป็นสัดส่วนอยู่กับโรงครัว และไม่มีอุปกรณ์ที่เหมาะสมในการจัดแสดง

เครื่องมือหรืออุปกรณ์ที่ใช้ในการทำนาของศูนย์การเรียนรู้ รวมถึงการขาดงบประมาณในการดูแลรักษาพื้นที่ศูนย์การเรียนรู้ และค่าใช้จ่ายในด้านสาธารณูปโภคต่างๆ อีกด้วย

บทที่ 5

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

การพัฒนาระบบจัดการคุณภาพกลุ่มข้าวกล้องงอกโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านไหล่หิน อำเภอกะลา จังหวัดลำปาง ในครั้งนี้ คณะผู้วิจัยสามารถสรุปและอภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ด้านการพัฒนาคุณภาพกลุ่มข้าวกล้องงอกโดยการมีส่วนร่วม

ด้านการพัฒนาคุณภาพกลุ่มข้าวกล้องงอกโดยการมีส่วนร่วม ผู้วิจัยได้ทำการสรุปผลการวิจัยออกเป็น 2 ด้านดังนี้

ด้านการบริหารจัดการกลุ่ม พบว่า ภายหลังจากที่กลุ่มข้าวกล้องงอกได้ร่วมกันวิเคราะห์ถึงปัญหาด้านการบริหารจัดการกลุ่ม สมาชิกกลุ่มจึงร่วมกันหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาการบริหารจัดการกลุ่มโดยการแบ่งลักษณะและประเภทของงาน การกำหนดรายละเอียดของงานแต่ละงาน หน้าที่ความรับผิดชอบ ขอบข่ายงาน ให้มีความละเอียดและชัดเจนมากขึ้น ตลอดจนการสร้างความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของสมาชิกกลุ่มข้าวกล้องงอกให้มีความเข้าใจที่ตรงกัน

ติดตามผลการดำเนินงานของกลุ่มข้าวกล้องงอก ภายหลังจากที่สมาชิกกลุ่มได้ร่วมกันแบ่งลักษณะและประเภทของงาน กำหนดรายละเอียดของงาน พบว่าสมาชิกกลุ่มข้าวกล้องงอกทราบถึงหน้าที่ของตนเองต้องรับผิดชอบ มีการกระจายหน้าที่ไปยังสมาชิกกลุ่มตามความสามารถของสมาชิกกลุ่ม ทำให้การดำเนินงานมีความชัดเจนมากขึ้น

สอดคล้องกับงานวิจัยของวิภาวี กฤษณะภูมิ (2556) ที่ได้ศึกษาเรื่องการจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชน : การเรียนรู้จากกลุ่มอาชีพทอผ้าไหมและทอผ้าฝ้ายในจังหวัดขอนแก่น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพการจัดตั้งและการจัดการกลุ่มของกลุ่มอาชีพทอผ้าไหมและทอผ้าฝ้ายในจังหวัดขอนแก่น ภายใต้โครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ในจังหวัดขอนแก่น

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผลการวิจัยพบว่าสภาพการจัดตั้งกลุ่มอาชีพทอผ้าไหมและทอผ้าฝ้ายในจังหวัดขอนแก่นภายใต้โครงการดังกล่าวนั้น แต่ละกลุ่มมีการจัดตั้งกลุ่มที่แตกต่างกัน โดยมาจากการแนะนำจากหน่วยงานภาครัฐต่างๆ การเชิญชวนจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) การส่งเสริมจากองค์กรพัฒนาเอกชน การเป็นกลุ่มอาชีพที่ได้ก่อตั้งขึ้นมาก่อนที่จะมี “โครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์” เป็นการรวมกลุ่มกันขึ้นมาเองและเป็นกลุ่มที่ได้แยกตัวออกมาจากกลุ่มอาชีพทอผ้าหรือกลุ่มโอท็อปแล้วมาจัดตั้งกลุ่มขึ้นใหม่

สำหรับการจัดการกลุ่มของกลุ่มอาชีพทอผ้าไหมและทอผ้าฝ้ายดังกล่าว พบว่ากลุ่มอาชีพทอผ้าเหล่านี้มีการจัดการด้านต่างๆ ได้แก่ การจัดการด้านการบริหารกลุ่ม การจัดการด้านการวางแผนผลิต

การจัดการด้านการผลิต การจัดการด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ การจัดการด้านการตลาด การจัดการด้านการประชาสัมพันธ์ การจัดการด้านการเงิน และการจัดการด้านการทำบัญชี

และยังสอดคล้องกับวนิดา แหล่มหลัก (2553) ที่ว่าการมีส่วนร่วมถือเป็นสิ่งสำคัญต่อความสำเร็จของการดำเนินกิจกรรม หรือโครงการต่าง ๆ เป็นอย่างมาก โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมในกิจกรรมด้านความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรธุรกิจของพนักงาน ที่ประกอบไปด้วยกิจกรรมต่าง ๆ มากมายที่ต้องการการมีส่วนร่วมของพนักงานทั่วไป จึงจะส่งผลให้การบริหารจัดการงานด้านความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรธุรกิจของพนักงานสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

ด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ข้าวกล้องงอก จากการศึกษาผลิตภัณฑ์ข้าวกล้องงอกของกลุ่มพบว่า ข้าวกล้องงอกของกลุ่ม มีประเด็นที่ควรได้รับการพัฒนาในหลายด้าน อย่างไรก็ตามประเด็นที่สำคัญในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ข้าวกล้องงอกคือการได้รับการรับรองเรื่องคุณภาพข้าว ทั้งนี้เนื่องจากกลุ่มมีความต้องการและสนใจที่จะพัฒนาการผลิต และการพัฒนาคุณภาพข้าว เพื่อให้ผลผลิตที่ได้รับเป็นที่ยอมรับและมีมาตรฐาน คณะผู้วิจัยจึงได้จัดอบรมเพื่อให้ความรู้แก่สมาชิกกลุ่มข้าวกล้องงอก

จากการอบรมเพื่อให้ความรู้เรื่องการพัฒนาการผลิตและการพัฒนาคุณภาพข้าว ข้อกำหนดของระบบการผลิตข้าว GAP และการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่ระบบการจัดการคุณภาพข้าว GAP พบว่าสมาชิกกลุ่มข้าวกล้องงอกให้ความสนใจในเรื่องการพัฒนาการผลิตข้าว และมีความพร้อมเพื่อเข้าสู่ระบบการจัดการคุณภาพข้าว (GAP) เพื่อใช้เป็นแนวทางการพัฒนาข้าวของกลุ่มตนเอง พิจารณาได้จากการสอบถามในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาตั้งแต่กระบวนการเตรียมดิน การหว่านข้าว การบำรุง การดูแลรักษา การเก็บเกี่ยวเพื่อให้สามารถดำเนินงานได้อย่างถูกต้องตามกระบวนการหรือข้อกำหนดของมาตรฐาน GAP

และจากการที่เจ้าหน้าที่จากกรมการเข้ามาให้ความรู้เชิงลึกเรื่องการผลิตข้าวเพื่อให้บริการรับรอง GAP เพื่อให้กลุ่มฯ มีความรู้ความเข้าใจในหลักการ กฎเกณฑ์ กระบวนการการผลิต ตามข้อกำหนดของมาตรฐาน GAP ระบบการจัดการคุณภาพ GAP และการบันทึกกระบวนการจัดการคุณภาพข้าวสำหรับเกษตรกร จากการอบรมดังกล่าว ส่งผลให้สมาชิกกลุ่มมีความรู้เรื่องระบบการจัดการคุณภาพข้าว GAP ทราบถึงมาตรฐาน GAP ข้าว ว่าเป็นอย่างไร เช่น กลุ่มข้าวหอมมะลิ มีพันธุ์ปนได้ไม่เกิน 2% ในจำนวนนี้มีเมล็ดข้าวแดงไม่เกิน 0.5% เป็นต้น

สอดคล้องกับงานวิจัยของอัจฉรา มะลิวงศ์ และ ขจรศักดิ์ วงศ์วิราช (2554) ได้ศึกษาเรื่องการพัฒนาผลิตภัณฑ์สมุนไพรสู่มาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนนวลแผนไทยบ้านแม่ทะ อำเภอมะทะ จังหวัดลำปาง เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้กระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ การสังเกตการณ์ การสัมภาษณ์เชิงลึก การจัดเวทีเสวนา การสร้างการเรียนรู้ร่วมกันของนักวิจัยและกลุ่มเป้าหมายคือสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจ

ชุมชนนวดแผนไทยบ้านแม่ทะ โดยมีโจทย์วิจัยคือ จะมีแนวทางในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนนวดแผนไทยบ้านแม่ทะเพื่อเข้าสู่กระบวนการรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนได้อย่างไร

วัตถุประสงค์ในการวิจัยเพื่อศึกษาศักยภาพของกลุ่มในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ และเพื่อศึกษาแนวทางและการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนนวดแผนไทยบ้านแม่ทะสู่กระบวนการรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน

ผลการวิจัยจากการวิเคราะห์ศักยภาพของกลุ่มในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ พบว่า สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนนวดแผนไทยบ้านแม่ทะ มีความร่วมมือร่วมใจในการดำเนินงาน มีความเสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวม รวมทั้งมีความมุ่งมั่นตั้งใจในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ภายใต้การสร้างการเรียนรู้แนวทางการนำผลิตภัณฑ์ชุมชนเข้าสู่กระบวนการรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน

ส่วนแนวทางในการพัฒนาผลิตภัณฑ์พบว่า ต้องให้สมาชิกกลุ่มมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการในการพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อเข้าสู่การรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน โดยได้รับคำแนะนำจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องคือ สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดลำปาง และให้เป็นหน่วยงานหนุนเสริมผลักดัน และสร้างองค์ความรู้ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ คือการสร้างองค์ความรู้ให้แก่สมาชิกและให้สมาชิกในกลุ่มเลือกผลิตภัณฑ์ที่มีความเหมาะสมที่สุด เพื่อพัฒนาไปสู่มาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน โดยมีสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดลำปางเป็นหน่วยงานหนุนเสริม

การติดตามผลการดำเนินงานด้านระบบการจัดการคุณภาพข้าวของกลุ่มข้าวกล้อง พบว่า กรมการข้าว ได้เข้ามาติดตาม กำกับ ตรวจสอบแปลงนา อย่างต่อเนื่อง ตลอดจนกลุ่มได้รับคำแนะนำในการดูแลแปลงนาแก่สมาชิกกลุ่ม การจัดการกระบวนการผลิตก่อนเก็บเกี่ยว การเก็บเกี่ยวและการปฏิบัติหลังการเก็บเกี่ยว การขนย้าย การเก็บรักษา และการรวบรวมผลผลิต การบันทึกระบบการจัดการคุณภาพข้าวสำหรับเกษตรกร ทั้งนี้ทางกลุ่มอยู่ระหว่างดำเนินการกระบวนการจัดการคุณภาพข้าว GAP ต่อไป

2. ด้านกระบวนการขับเคลื่อนการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้เรื่องข้าว

ด้านการมีส่วนร่วมในการสืบสานภูมิปัญญา คณะผู้วิจัยทำการจัดเวทีเสวนาเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน กลุ่มเยาวชน นักเรียน นักศึกษา และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภูมิปัญญาเรื่องข้าวกล้องงอก โดยคณะผู้วิจัยได้ทำการจัดเวที โดยให้สมาชิกกลุ่ม เชิญชวนกลุ่มคนในชุมชน กลุ่มเยาวชน นักเรียน นักศึกษา เข้ามารับรู้ถึงการดำเนินของกลุ่ม เพื่อสร้างการรับรู้และการตระหนักถึงประโยชน์ของการบริโภคข้าวกล้องงอก ความเป็นผลิตภัณฑ์ของชุมชนบ้านไหล่หิน เพื่อการสนับสนุนการบริโภคข้าวกล้องงอกภายในชุมชน ตลอดจนการเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของกลุ่มข้าวกล้องงอก

ผลการดำเนินงานพบว่าคนในชุมชน กลุ่มเยาวชน นักเรียน นักศึกษา มีความรู้และมีความตระหนักถึงประโยชน์ของการบริโภคข้าวกล้องงอก ว่ามีประโยชน์มากมายเช่นการมีใยอาหาร กรดไฟ

ดึก มีวิตามิน C วิตามิน E บริโภคอย่างต่อเนื่อง ช่วยป้องกันการเป็นโรคมะเร็ง เบาหวาน ช่วยคุม น้ำหนักตัว เป็นกรดที่มีความสำคัญในการสื่อสาร ในระบบประสาทส่วนกลาง ช่วยให้สมองผ่อนคลาย นอนหลับสบาย เป็นต้น ทำให้คนในชุมชน กลุ่มเยาวชน นักเรียน นักศึกษา ตระหนักถึงประโยชน์ของข้าวกล้องงอกเพิ่มขึ้น อย่างไรก็ตามกลุ่มเยาวชนไม่เคยชินกับการบริโภคข้าวกล้องงอก เคยชินกับการบริโภคข้าวขาว จึงให้ความสนใจในการบริโภคข้าวกล้องงอกน้อย

การติดตามด้านการมีส่วนร่วมในการสืบสานภูมิปัญญาจากสมาชิกกลุ่มข้าวกล้องงอกบ้านไหล่ หินพบว่า เยาวชน ในชุมชนให้ความสนใจในเรื่องข้าวกล้องงอกมากขึ้น มีนักเรียน นักศึกษาเข้ามา สอบถาม ศึกษาความเป็นมาของกลุ่ม ความเป็นมาของข้าวกล้องงอก เพื่อจัดทำเป็นรายงาน และจากการที่มีนักเรียน นักศึกษา เข้ามาสอบถามหรือศึกษาเรื่องข้าวกล้องงอกจากกลุ่ม ส่งผลให้ ภูมิปัญญาเรื่องข้าวมีการสืบสานให้แก่กลุ่มเยาวชนได้ทั้งทางตรงและทางอ้อม

ด้านการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ภูมิปัญญาเรื่องข้าว ด้านการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้เรื่องข้าวภูมิปัญญาเรื่อง ข้าว ภายหลังจากการที่คณะผู้วิจัยได้มีการจัดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่องข้าวร่วมกับคนในชุมชน กลุ่ม เยาวชน นักเรียน นักศึกษา สมาชิกกลุ่มข้าวกล้องงอก ส่วนใหญ่มีความเห็นว่าควรจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ ภูมิปัญญาเรื่องข้าวในวัดป่าชัยมงคล เนื่องจากเป็นสถานที่ที่เหมาะสมที่สุด และง่ายต่อการดำเนินงาน ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้กระบวนการมีส่วนร่วมในการให้สมาชิกกลุ่ม เยาวชน นักเรียน นักศึกษา ได้เข้ามามี ส่วนร่วมในการออกแบบศูนย์เรียนรู้ภูมิปัญญาเรื่องข้าว

การจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ภูมิปัญญาเรื่องข้าวในเบื้องต้นประกอบด้วย ส่วนของการเล่าเรื่องราว ความเป็นมาของข้าว การจัดแสดงชุดเครื่องมือหรืออุปกรณ์ที่ใช้ในการทำนา แผนภาพแสดงขั้นตอนการ ปลูกข้าว คุณประโยชน์ของข้าวกล้องงอก ส่วนการถ่ายภาพถ่ายเรื่องราวเกี่ยวกับข้าว ฯลฯ ทั้งนี้การ ขับเคลื่อนการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ผู้วิจัยได้อาศัยความร่วมมือของผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ในการร่วมลงมือ ปฏิบัติในการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ภูมิปัญญาเรื่องข้าว บ้านไหล่หิน อำเภอกะลา จังหวัดลำปาง ทั้งนี้ เพื่อให้ศูนย์เรียนรู้ภูมิปัญญาเรื่องข้าวรู้ดังกล่าวเป็นแหล่งในการสืบสาน เผยแพร่ ความเป็นมาของข้าวให้ เป็นที่รู้จักจากรุ่นสู่รุ่นต่อไป

บทเรียนจากการดำเนินงาน

1. การที่คนในชุมชนสามารถดำเนินกิจกรรมร่วมกันได้นั้น ต้องมีความรู้และความเข้าใจใน วัตถุประสงค์การดำเนินงาน พร้อมทั้งมีส่วนร่วมกำหนดกิจกรรมตามความสมัครใจที่เกิดจากการตกลง ร่วมกัน

2. การเรียนรู้จากการปฏิบัติก่อให้เกิดความเข้าใจ การใส่ใจและเรียนรู้วิธีการแก้ปัญหาจากการ ปฏิบัติ แล้วนำไปแบ่งปันแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน เป็นจุดเชื่อมที่นำมาซึ่งความรักความผูกพัน และ พัฒนากิจกรรมที่รับผิดชอบให้เจริญก้าวหน้าอย่างต่อเนื่อง

3. คณะนักวิจัยมีความพึงพอใจในการได้เข้าร่วมโครงการ จากการดำเนินงานร่วมกันตลอดระยะเวลาในการดำเนินการวิจัย ความคาดหวังต่อวัตถุประสงค์การวิจัย เป็นเป้าหมายที่สำคัญ จากการสังเกตของคณะผู้วิจัย แกนนำ ทีมงาน ผู้ใหญ่บ้าน เยาวชน นักเรียน ต่างมีความสนใจที่ค่อนข้างชัดเจน ในด้านการมีส่วนร่วมการจัดกิจกรรมในแต่ละครั้ง และมีการร่วมมือกันเป็นอย่างดี

ปัจจัยที่เอื้อต่อการดำเนินโครงการ

ส่วนใหญ่เวลาที่คณะผู้วิจัยทำกิจกรรมต่างๆ ทางกลุ่มข้าวกล้องงอกจะให้ความร่วมมือและให้ความสนใจเป็นอย่างดี จึงมองเห็นความสัมพันธ์ระหว่างคนในกลุ่มข้าวกล้องงอก มองอีกนัยหนึ่งคือ คนในกลุ่มข้าวกล้องงอกมีความสามัคคีกัน เพราะคนในกลุ่มฯ ส่วนใหญ่จะอาศัยกันอยู่แบบเครือญาติ อยู่แบบถ้อยทีถ้อยอาศัย เวลาทำกิจกรรมหรืองานประเพณีต่างๆ คนในกลุ่มฯ จะให้ความร่วมมือกันอย่างกระตือรือร้น จะสังเกตได้จากเวลาที่ทุกคนมาร่วมกันทำกิจกรรม หน้าตาจะยิ้มแย้มแจ่มใส สิ่งเหล่านี้เองที่ส่งผลให้กับทางคณะผู้วิจัยได้ทำงานร่วมกันทางกลุ่มฯ อย่างมีความสุข ปัจจัยเหล่านี้ทำให้เกิดการหนุนเสริมกันระหว่างคณะผู้วิจัยและกลุ่มฯ

นอกจากนี้ยังได้รับการสนับสนุนจากเทศบาลตำบลไหล่น้ำในด้านบริบทชุมชน และการอำนวยความสะดวกไปถึงประสานงานด้านต่างๆ ในระยะเริ่มแรกที่คณะผู้วิจัยได้ลงพื้นที่อีกด้วย

ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินโครงการ

คณะผู้วิจัย

- ขาดการเก็บรวบรวมบันทึกข้อมูลของนักวิจัยอย่างต่อเนื่อง แก้ไขโดยการใช้เครื่องบันทึกเสียงแทน

- บางครั้งการทำงานในชุมชนเกิดความท้อ ไม่อยากทำ หหมดแรง หหมดไฟ ขาดกำลังใจ ซึ่งกระบวนการที่เลี้ยงจึงเป็นสิ่งที่คณะผู้วิจัยต้องการ การพูดคุยกับภาคีเครือข่าย เสริมกำลังใจให้กันและกัน

- คณะผู้วิจัยบางท่านยังขาดความรู้ความเข้าใจในการดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR : Participatory. Action Research)

- คณะผู้วิจัยไม่มีเวลาเพียงพอในการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เนื่องจากมีภารกิจหลายด้าน

ชุมชน

- ขาดความรู้ความเข้าใจถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วม คนในชุมชนบางส่วนไม่มีความรู้สึกร่วมในการเป็นเจ้าของ จึงไม่ต้องการเข้ามามีส่วนร่วม คนในชุมชนไม่มีเวลาเข้าร่วม

- ชุมชนไม่มีความศรัทธาในวัดป่าชัยมงคล อันเนื่องมาจากเจ้าอาวาสประพฤติตัวไม่เหมาะสมเกี่ยวกับพระวินัย
- ปัญหาความขัดแย้งของผู้นำในชุมชนกับพระเจ้าอาวาส ทำให้การดำเนินกิจกรรมไม่ต่อเนื่อง เนื่องจากการขาดประสานงานระหว่างผู้นำ ชุมชน และวัดป่าชัยมงคล

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ความร่วมมือขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังไม่มีเท่าที่ควร เพราะ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังไม่เข้าใจงานวิจัยว่าท้องถิ่นจะได้รับประโยชน์อะไรจากงานวิจัย การเชิญเข้าร่วมเวทีเกี่ยวกับงานวิจัยไม่ค่อยได้รับความร่วมมือ และคิดว่าไม่ใช่บทบาทหน้าที่ของตน

สรุปสิ่งที่กลุ่มอาชีพชาวกล้องอกและทีมวิจัยได้เรียนรู้จากกระบวนการวิจัย

- ได้ทราบถึงแนวทางการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน เช่น การวิเคราะห์ข้อมูล ปัญหา การร่วมกันแก้ปัญหา ร่วมกันทำกิจกรรมต่างๆ ในระหว่างกลุ่มอาชีพฯ กับคณะผู้วิจัยอย่างมีความสุข
- ได้รู้ถึงบทบาทหน้าที่ในการทำงาน และความถนัดของแต่ละคน เช่น นักวิจัยบางท่านถนัดในการลงชุมชน บางท่านถนัดในการเล่าเรื่อง เป็นต้น
- ได้ไปศึกษาดูงาน ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับนอกสถานที่ ณ หมู่บ้านสามขา อำเภอมะนัง จังหวัดลำปาง และสามารถนำกลับมาประยุกต์ใช้กับกลุ่มอาชีพฯ ได้
- ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้/ได้มุมมองกับเพื่อนเครือข่ายนักวิจัยหลายภาคีเช่น เกษตรตำบลไหล่หิน นายอำเภอกะเคา ผู้นำชุมชนต่างๆ
- เกิดการเรียนรู้จากสิ่งที่เราลงมือทำ เช่น เรียนรู้รากเหง้าภูมิปัญญาท้องถิ่น ความรู้ความสามารถของกลุ่มอาชีพฯ
- สามารถนำความรู้ที่ได้จากการผลิตข้าวกล้องอกอย่างปลอดภัยถ่ายทอดให้เกิดความรู้ขึ้นในชุมชนได้ เช่น ถ่ายทอดให้เยาวชน เป็นต้น
- ได้เรียนรู้เรื่องการผลิตข้าวกล้องอกอย่างปลอดภัยจนได้รับ GAP จนเกิดธุรกิจชุมชนขึ้น

ข้อเสนอแนะ

การวิจัยเพื่อการพัฒนากระบวนการจัดการคุณภาพในลักษณะนี้ ควรมีการศึกษาอย่างต่อเนื่องเพื่อติดตามผลการดำเนินงานและแนวทางการพัฒนาการขับเคลื่อนการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ และควรสร้างความร่วมมือกับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้การดำเนินงานเป็นความเป็นรูปธรรม

บรรณานุกรม

- กรมวิชาการเกษตร. (2553). **สาระความรู้เกี่ยวกับ GAP**. ค้นเมื่อ 15 มกราคม 2558, จาก <http://gap.doae.go.th/toon/main.html>
- เกศแก้ว เจริญวิริยะภาพ, พินิจ ดวงจินดา และภาณุ ธรรมสุวรรณ. (2545). **รายงานการวิจัย พฤติกรรมการมีส่วนร่วมของประชาคมในการสร้างเศรษฐกิจชุมชน : กรณีศึกษาจังหวัด พัทลุง**. สงขลา : มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- ถวิลวดี บุรีกุล. (2551). **เอกสารประกอบการศึกษาดูงานของคณะกรรมการพัฒนาการเมืองและการมีส่วนร่วมของประชาชนวุฒิสภา**. กรุงเทพฯ : สถาบันพระปกเกล้า.
- ธนาวิทย์ บัวฝ้าย. (2557). **ธุรกิจชุมชน : แนวทางในการพัฒนาชนบท**. สงขลา : มหาวิทยาลัยหาดใหญ่
- วนิดา แหลมหลัก. (2553). **ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมรับผิดชอบต่อสังคมของพนักงานบริษัท บริหารสินทรัพย์กรุงเทพพาณิชย์ จำกัด**. วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิตสำหรับ ผู้บริหาร. มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนลำปาง. (2554). **รายงานการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อสร้าง รูปแบบการจัดการความรู้วิถีชีวิตตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ประจำปี 2554**. ลำปาง : ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนลำปาง

